

Sborový zpěv na 1. stupni ZŠ

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Radka Samková**
Vedoucí práce: MgA. Jana Konvalinková, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka Samková**
Osobní číslo: **P14000626**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Sborový zpěv na 1. stupni ZŠ**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce s názvem Sborový zpěv na 1. stupni základních škol se bude zabývat činností, historií pěveckého sboru, výběrem písní, které vedou k rozvoji hudebních dovedností na základní škole.

Cílem je obecný přehled o sborové činnosti, rozvoji hudebních dovedností na 1. stupni ZŠ, rozvoji pěvecké techniky založené na správném dýchání a nácvi i náročnějších vícehlasých skladeb.

Teoretická část se bude především zaměřovat na hudbu jako celek - na jednotlivé hudební dovednosti, a to na poslechové, pěvecké, intonační, rytmické, hudebně pohybové, hudebně tvořivé, instrumentálními aj. Praktická část se bude zabývat texty písní, pěveckými technikami, sborovým zpěvem.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Sborový zpěv a řízení sboru I - Technika dirigování: Kolář, Jiří

Sborový zpěv a řízení sboru I. (Jiří Kolář, Ivana Štíbrová)

Sborový zpěv a řízení sboru I - 1. Základní disciplíny práce s pěveckým sborem

DANIEL, Ladislav. Metodika hudební výchovy: Know how učitele hudební výchovy. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. ISBN 80-7067-098-3

KOUTSKÝ, Jaroslav. Didaktika hudební výchovy na 1. stupni. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9

Vedoucí diplomové práce:

MgA. Jana Konvalinková, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce: **9. dubna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **1. května 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.

děkan

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Hlavním tématem diplomové práce je sborový zpěv na 1. stupni ZŠ. Práce se v teoretické části zaměřuje především na hudbu jako celek, na činnost pěveckého sboru, obsahuje obecné náležitosti, fungování a činnosti sboru. Druhá část tedy praktická se věnuje obecnými informacemi o pěveckém sboru Slunečnice, činností sboru, repertoáru, pěveckým technikám a sborovým zpěvem. Na praktické informace o sboru navazuje krátký výzkum zaměřený na repertoár a hudební aktivity. Cílem je obecný přehled o sborové činnosti, rozvoji hudebních dovedností na 1. stupni ZŠ, rozvoji pěvecké techniky založené na správném dýchání a nácvik i náročnějších vícehlasých skladeb.

Klíčová slova: sbor, děti, sbormistr a korepetitor, zpěv, noty, hlas, instrument, intonace, rytmus, píseň.

Annotation

The main topic of my diploma thesis is choir singing in the primary school. This paper focuses on music as a whole in its theoretical part, as well as choir functioning, general knowledge about singing and activities in a choir. Second part of this paper deals with general information about the choir Slunečnice, its function, songs, singing techniques and choir singing. It is followed by a short study focusing on particular songs and activities of said choir.

Its goal is the investigation of the choir activities, development of musical awareness in primary schools, development of singing techniques based on correct breathing techniques and practicing of somewhat complicated songs with several voices.

Key words: choir, children, the head of the choir, singing, notes, voice, instrument, intonation, rhythm, song.

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Sborový zpěv na základní škole	9
1.1 Charakteristika žáka prvního stupně základní školy	10
1.2 Osobnost sbormistra a korepetitora	11
1.2.1 Osobnost sbormistra.....	11
1.2.2 Osobnost korepetitora	12
1.3 Činnost pěveckého sboru.....	13
2 Hudební dovednosti a schopnosti.....	14
2.1 PosPlechové činnosti	16
2.2 Instrumentální činnosti	19
2.3 Rytmus a rytmická cvičení	21
2.4 Intonace a intonační činnosti	23
2.5 Hudebně-pohybové činnosti	24
2.6 Pěvecké činnosti	25
2.6.1 Nácvik jednohlasé skladby.....	25
2.6.2 Vícehlasý zpěv	28
2.6.2.1 Dvojhlas	28
2.6.2.2 Vícehlas	30
2.6.3 Dirigování	31
3 Hlasová výchova	32
3.1 Držení těla.....	32
3.2 Dýchání.....	33
3.3 Výcvik dechu a dynamiky	34
3.4 Tvoření tónu	35
3.5 Práce s hlasem	36
3.5.1 Hlasový rozsah.....	36
3.5.2 Uvolňování mluvidel	36
3.5.3 Zásady správné artikulace.....	37
3.5.4 Frázování.....	37
3.6 Hlasová hygiena	38

PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 Pěvecký sbor Slunečnice	40
4.1 Obecné informace o sboru	40
4.2 Účastníci pěveckého sboru	40
4.2.1 Přípravné oddělení	40
4.2.2 Pokročilé oddělení	41
4.2.3 Sbormistr a korepetitor	42
4.3 Činnost sboru	43
4.3.1 Zkoušky a soustředění	43
4.3.2 Koncerty a vystoupení	46
4.3.3 Soutěže	46
4.3.4 Mezinárodní festivaly	46
5 Repertoár	47
5.1 Preference písní	48
5.2 Milan Uherek	52
5.3 Emil Hradecký	54
5.4 Zdeněk Lukáš	55
5.5 Anežka Cvejnová	56
5.6 Zdeněk Svěrák	57
5.7 Lidové písně	58
5.8 Pohádkové písně	60
5.9 Nejoblíbenější skladatelé a písně	61
5.9.1 Nejoblíbenější skladatel	61
5.9.2 Nejlépe hodnocené písně	62
Diskuze a vyhodnocení výsledků	68
Závěr	70
Seznam použité literatury	71
Seznam internetových zdrojů	72
Seznam obrázků	73
Seznam tabulek	74
Seznam grafů	75
Seznam příloh	76
Přílohy	77

Úvod

Hudební výchova, tanec, zpěv a veškeré hudební aktivity bývají na prvním stupni základní školy oblíbené spíše u děvčat než u chlapců. Pěvecké sbory, které rozšiřují hudební dovednosti žáků, bývají plné dívek. Obecně rozšířeným názorem je, že zpívání je spíše dívčí aktivita, zatímco mezi chlapecké činnosti patří sport.

Zapojení chlapců do pěveckých sborů není tak časté, přestože sborový zpěv skýtá spoustu možností, které jsou na první pohled nenápadné. Práce ve sboru učí především zpěváky poslouchat a naslouchat si navzájem, rozvíjí se soustředěnost, spolupráce a trpělivost. Jelikož je nedílnou součástí zpěvu také znalost textů a not, trénuje se paměť a dochází k získávání znalostí z oblasti hudební teorie. V repertoáru sboru nebývají pouze jednohlasé, ale i vícehlasé skladby a písně, takže se vytváří i rozdělení na zpěvní hlasy, v nichž dochází mezi členy k častější interakci a komunikaci. Samozřejmě dochází k rozvoji hudebních dovedností žáků, nejen pěveckých, ale i rytmických a intonačních dovedností. To, co by ovšem mělo být vyzdvihováno, je důležitost sborové zpěvu jako důležitého prostředníka, který pomáhá v rozvoji hlasu. Součástí pěveckého sboru je hlasová výchova, dodržování hlasové hygieny a učení zpěváků, jak mají s hlasem pracovat. Přestože se může zdát, že se jedná o samozřejmou aktivitu, ve škole se hlasové výchově příliš mnoho času nevěnuje, i když by měla zaujímat dominantní postavení.

Tato práce s názvem *Sborový zpěv na 1. stupni základních škol* se bude zabývat činnostmi, historií pěveckého sboru a výběrem písní, které vedou k rozvoji hudebních dovedností na základní škole.

Cílem je obecný přehled o sborové činnosti, rozvoji hudebních dovedností na 1. stupni ZŠ, rozvoji pěvecké techniky založené na správném dýchání a nácvič i náročnějších vícehlasých skladeb.

Teoretická část se bude především zaměřovat na hudbu jako celek – na jednotlivé hudební dovednosti, a to na poslechové, pěvecké, intonační, rytmické, hudebně pohybové, instrumentální aj. Praktická část se bude zabývat texty písní, pěveckými technikami a sborovým zpěvem.

TEORETICKÁ ČÁST

Úspěch činnosti sborového zpěvu zajišťuje v první řadě osobnost sbormistra, jeho nadšení, schopnost motivovat členy sboru a způsob jeho vedení. Správně zorganizovaná a řízená hodina zpěvu splňující všechny podmínky efektivního připravení hlasivek a dodržení hlasové hygieny jsou dalším z předpokladů ideálně provedené hodiny sborového zpěvu. Potřebným předpokladem je také šikovnost, aktivita, motivace a zájem dětí, které pěvecký sbor navštěvují. Posledním prvkem, který se podílí na úspěchu sboru, je repertoár.

V teoretické části se budeme věnovat problematice sborového zpěvu na základní škole, činnostech sboru, hudebních dovednostech a hlasové výchově. V každé kapitole bude popsáno, co by měl vědět sbormistr a jak je možné tyto poznatky sdělovat žákům.

1 Sborový zpěv na základní škole

Pěvecký sbor je hudební těleso, které je tvořené zpěváky (vokalisty) a vedoucím sbormistrem, který se někdy označuje jako sborový dirigent. Sbory můžeme dělit podle různých kategorií. Nejčastěji se jedná o dělení na sbory mužské, ženské a smíšené nebo podle věku na dětské sbory a sbory pro dospělé. Existují také sbory klášterní nebo sbory školní. Dětské sbory mohou být dívčí, chlapecké nebo smíšené.

Sborový zpěv může být jednohlasý (unisono), dvojhlasý, tříhlasý, vícehlasý, ovšem nejčastějším typem je zpěv čtyřhlasý. Mužské zpěvní hlasy jsou tenor (vysoký) a bas (hluboký), ženské zpěvní hlasy jsou soprán (vysoký) a alt (hluboký).

Účast ve sboru vede žáky k vnímání hudby prostřednictvím vokálních aktivit, k rozvoji celkové hudebnosti dětí, získávání orientace v širokém spektru písňové tvorby různých hudebních stylů a hudební tvorby jiných národů a také v chápání hudebního jazyka coby specifické formy komunikace. Ve sboru se dbá na hlasovou hygienu, zpěváci jsou vedeni ke kultivovanému zpěvnímu projevu a k rozvoji pěveckých dovedností a návyků, které lze použít i v běžném životě při mluveném projevu.

Typickou odlišností dětského sborového zpěvu od sboru dospělých je častá periodická změna členů sboru. Zcela logicky děti rostou a přechází z jednoho ročníku do druhého, až postupně opouští nejprve první stupeň základní školy a poté druhý stupeň základní školy. Pokud funguje sbor v rámci dvoustupňové základní školy, je pravděpodobné, že mají dva sbory, jeden pro žáky prvního stupně a druhý pro žáky druhého stupně. Po ukončení prvního stupně tedy mohou žáci přejít plynule do sboru plného vrstevníků a starších jedinců. Tím se pochopitelně dostáváme do situace, že někteří členové sboru opustí a na jejich místo nastupují nováčci. Proto se stále častěji setkáváme s tzv. přípravnými sbory, kde se děti efektivně chystají na práci ve větším a početnějším pěveckém sboru.

Hlasové ústrojí dětí je velmi choulostivé a je třeba se práci s hlasem řádně věnovat. Nesprávným používáním hlasu při zpěvu může dojít k narušení jeho funkce a trvalému poškození hlasivek. Proto by měl sbor vést sbormistr s profesionálními vědomostmi z oblasti hlasové hygieny i pěveckého výcviku.

1.1 Charakteristika žáka prvního stupně základní školy

Žák, který navštěvuje první stupeň základní školy, se nachází ve věkovém období, které je nazýváno mladší školní věk. Toto období se datuje od šesti do jedenácti let. Jedná se o relativně klidné období, ve kterém dochází k několika změnám v oblasti tělesného, psychického, rozumového, citového i estetického vývoje. Mezi chlapci a děvčaty jsou rozdíly. Z uvedených změn si zmíníme pouze nejdůležitější (Čáp, Mareš, 2007, s. 228):

- růst těla je zrychlený, zpomaluje se až kolem osmého roku dítěte, zvyšuje se hmotnost mozku, zlepšuje se pohyblivost kloubů a zdokonaluje se činnost svalů
- pohyby dítěte jsou rychlejší, přesnější a lépe koordinované, zlepšuje se hrubá i jemná motorika
- dochází k socializaci, dítě přijímá novou sociální roli – roli žáka a spolužáka
- dítě se osamostatňuje, narůstá mu odpovědnost, musí plnit úkoly, je porovnáváno s ostatními, hodnoceno, chváleno, kritizováno a někdy i trestáno
- dítě se učí spolupracovat i soutěžit, ve škole zažívá úspěchy a neúspěchy, výhry i prohry
- rozvíjí se paměť, zvyšuje se pozornost, vnímání už začíná být cílené
- představivost dosahuje vrcholu, dítě je přirozeně zvědavé a má touhu se učit něco nového
- typická je již emocionální vyrovnanost, sociální obratnost a slábnutí egocentrismu
- obohacuje se řeč, rozvíjí se slovní zásoba, zlepšuje se výslovnost a skladba řeči, zlepšuje se artikulace, komunikační dovednosti a jazykové schopnosti
- dítě se musí naučit udržet pozornost, soustředit se a cíleně pracovat

V každém věkovém období dítěte dochází k vývoji. Je zapotřebí zmínit, že dítě prochází také hudebním vývojem, který v době mladšího školního věku probíhá nejčastěji v rámci hodin hudební výchovy. „Kvalitní hudební výchova podmiňuje a urychluje nejen hudební rozvoj, ale působí kladně i v celkovém psychickém vývoji dětí. Soustavná a kvalitní hudební výchova v základní škole má účinný vliv na rozvoj všech analyzátorů. Jejím úkolem je všestranný hudební rozvoj dítěte prostřednictvím široce založené hudební aktivity (souboru hudebních činností). Jde především o to, vytvořit pevné pěvecké návyky u všech dětí, rozezpívat kolektivy tříd, vytvořit schopnost soustředěného poslechu přiměřených hudebních skladeb, kultivovat hudbou tělesné pohyby a rozvíjet motoriku potřebnou ke hře na hudební nástroje.“ (Sedlák, Váňová, 2013, s. 364)

1.2 Osobnost sbormistra a korepetitora

Sbormistr a korepetitor spolu musí vést sbor, neustále komunikovat a spolupracovat. Lásky k hudbě a dovednosti zpívat a hrát na nástroj však nejsou jediné předpoklady úspěšné činnosti sbormistra a korepetitora. Popíšeme si tedy, jaké vlastnosti a schopnosti by měl sbormistr a korepetitor mít.

1.2.1 Osobnost sbormistra

Chceme-li popsat osobnost sbormistra, musíme si uvědomit, že se stále jedná o pedagoga, a proto jsou na jeho osobnost kladeny poměrně velké nároky. Samozřejmostí je požadované vzdělání, odborné znalosti z oblasti hudby i psychologie dítěte a také znalosti z biologie (znalost sluchového orgánu, přehled o hlasivkách atd.).

Stejně jako učitel hudební výchovy i sbormistr by měl mít nejen hudební znalosti, ale také zájem a nadšení pro hudební činnost. Měl by být kladným a pozitivním vzorem a umět své žáky vtáhnout do světa hudby, motivovat je k činnosti. Učitel hudby i sbormistr by měl umět zpívat, hrát na nějaký hudební nástroj, mít rytmické cítění, přehled dějin hudby a znalost hudebních forem a stylů.

Sbormistr by měl být přátelský, ale zároveň by měl mít autoritu. Dalšími povahovými vlastnostmi by měly být důslednost, trpělivost a tolerance. Projevy diskriminace či naopak preference určitých zpěváků jsou nežádoucí, protože sbormistr by měl být spravedlivý, měl by umět ocenit snahu a pokrok, podporovat všechny žáky a nedělat mezi nimi rozdíly.

Sbormistr i členové souboru spolu musí komunikovat, umět si naslouchat a spolupracovat. Sbormistr je ten, kdo udává směr a dává podněty k činnosti, vytváří příjemné prostředí, zajišťuje vhodné podmínky k práci a přijímá náměty a připomínky členů souboru.

Nezbytně důležité jsou didaktické znalosti, organizační schopnosti a schopnost vést skupinu dětí. Vynikající hudebník, který nemá organizační schopnosti a metodické znalosti, nemůže být dobrým sbormistrem. Při práci ve sboru je třeba plánovat činnost, volit vhodné metody a formy práce, organizovat činnost, komunikovat s žáky a udílet jasné a srozumitelné pokyny.

Povinností sbormistra je sehnat kvalitního klavíristu – korepetitora. Sbormistr řídí sbor a je jeho dirigentem, proto potřebuje k ruce šikovného klavíristu, se kterým bude spolupracovat a který bude docházet na pravidelné zkoušky souboru.

Činnost souboru se musí zapisovat, proto je úkolem sbormistra vést evidenci docházky na zkoušky, zhotovení seznamu členů pěveckého souboru, vedení kroniky a shromažďování

materiálů dokládajících činnost sboru (plakáty, fotografie, novinové články atd.) a evidence notových záznamů a skladeb.

1.2.2 Osobnost korepetitora

Zatímco sbormistr rozhoduje o činnosti sboru, který řídí, diriguje zpěváky a komunikuje s nimi, mohlo by se zdát, že korepetitor nemusí dělat téměř nic – pouze hrát na klavír (či kytaru ve výjimečných situacích) a doprovázet a zpěváky. Opak je ale pravdou.

Být korepetitorem je poměrně náročné, proto správný korepetitor nemá pouze praktické hudební dovednosti, ale i patřičné hudební znalosti. Měl by mít přehled o hudebních žánrech a orientovat se i v problematice hlasové výchovy. Ideální korepetitor je přizpůsobivý člověk se schopností pohotově reagovat a rychle se rozhodovat. Měl by se samozřejmě umět ovládat a být trpělivý. Zejména u dětského pěveckého sboru je důležité, aby měl kromě kladného vztahu k hudbě i pozitivní vztah k dětem a k nim přistupoval trpělivě a klidně. Je samozřejmé, že při nácviu složitější písně nebo její části dochází k neustálému opakování stejné pasáže mnohokrát za sebou. Korepetitor, který je netrpělivý a otrávený z doprovázení stále stejné melodie, je velmi rušivým a demotivujícím prvkem. Proto je třeba aby se jednalo o člověka psychicky odolného a vyrovnaného.

Mezi nejdůležitější předpoklady ideálního korepetitora patří hudební nadání, sluchové dispozice (sluch), tónová a zvuková představivost, paměť, estetická soudnost a vkus. Dalšími předpoklady jsou technické dovednosti ve hře na klavír a velké množství teoreticko-praktických vědomostí. Důležité jsou znalosti z oblasti hudební teorie, intonace, harmonie, hudebních forem atd. Podstatná je schopnost klavírní improvizace – improvizovaný klavírní doprovod, umění harmonizovat melodii, transponovat doprovod písně a hra partitur.

1.3 Činnost pěveckého sboru

Mezi činnosti pěveckého sboru patří pravidelné zkoušky, nácviky textů, vystoupení pro veřejnost, účast na soutěžích a případně i soustředění.

Pěvecký sbor je stmelujícím místem kolektivu. Členové sboru jsou mnohdy jako jedna velká rodina, protože spolu tráví v rámci zkoušek poměrně dost času. Na zkouškách by měla panovat příjemná a přátelská atmosféra, protože jedině tak bude zpěv příjemnou záležitostí.

V rámci zkoušky probíhá evidence členů, rozezpívání, hlasová cvičení, opakování naučených skladeb a jejich zdokonalování nebo nácvik nové písně. Jedna zkouška může trvat čtyřicet pět minut nebo také déle podle domluvy členů sboru a četnosti zkoušek. V každé hodině je však nutné uplatňovat zásady, které patří do hlasové výchovy, o které budeme hovořit déle.

Mezi hlavní hudební činnosti realizované ve sboru patří činnosti pěvecké (vokální), poslechové, instrumentální (nástrojové) a hudebně pohybové. Ke každé z těchto činností lze využít trojí přístup (Sedlák, Váňová, 2013, s. 49):

- **percepční** – dítě sleduje jinou osobu, která se věnuje určité hudební činnosti a na základě pozorování získává prvotní zkušenost s tímto typem činnosti, např. sbormistr předzpívá celou novou skladbu před začátkem nácviku
- **reprodukční** – dítě realizuje učivo, které si již osvojilo, např. zpívá naučené písně, doprovází píseň pomocí naučeného doprovodu
- **produkční** – dítě samo tvoří, improvizuje pěvecky, instrumentálně i pohybově

Každý pěvecký sbor má svou zkušebnu nebo klubovnu, kde probíhají zkoušky a jiné schůzky, kde by měl mít uloženou evidenci členů a realizovaných zkoušek. Jednou z nepsaných činností je vedení kroniky, kam je možné zapisovat úspěchy i neúspěchy a popisovat činnost sboru.

2 Hudební dovednosti a schopnosti

Abychom se lépe orientovali v oblasti hudební výchovy a činností pěveckého sboru, je třeba si nejprve představit základní pedagogické pojmy, se kterými budeme v průběhu teoretické části pracovat. Nejprve je třeba si uvědomit, jaký je rozdíl mezi dovednostmi a schopnostmi.

„Dovednost (v angličtině skill) je jeden ze základních pojmů pedagogiky, avšak stále nedostatečně objasněný. Obecně znamená způsobilost člověka k provádění určité činnosti (např. čtení, řešení úloh určitého typu – dovednosti intelektové, plavání, jízda na kole atd.). Dovednost si subjekt osvojuje záměrným učením, ale také spontánně, např. dítě při hře. Je podmíněna do jisté míry vrozenými předpoklady, ale hlavně je osvojována učením a výcvikem.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 49). Jako hudební dovednosti se nejčastěji popisují poslechové, intonační, sluchové, rytmické apod. V přeneseném slova smyslu to znamená, že je dítě způsobilé k provádění poslechových nebo intonačních cvičení, účastnit se rytmických aktivit atd.

„Schopnost je individuální potenciál člověka pro provádění určité činnosti v budoucnu. Je to možnost, podmíněná do jisté míry vrozenými předpoklady, která se může (ale nemusí) rozvinout v závislosti nad tom, do jakého sociálního prostředí je člověk začleněn, jak kvalitní výchovy a vzdělání se mu dostane, co on sám pro rozvoj svých schopností udělá. Příklady schopností: zrakové, sluchové, pohybové, intelektové.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 212)

Schopnosti jsou spíše vlastnosti osobnosti rozvinuté učením nebo výcvikem, zatímco dovednosti označují typ způsobilosti člověka k provádění určité činnosti. Schopnosti je třeba rozvíjet prostřednictvím aktivní činnosti, protože se s nimi člověk nerodí. Jejich jádrem jsou dispozice (vlohy). Pokud nejsou vlohy rozvíjeny, ztrácí se možnost přetvořit ji ve schopnost. Netrénované hudební vlohy mohou zůstat nerozvinuté. Například hra na hudební nástroj je vloha, kterou je třeba rozvíjet. Pokud je rozvíjena, je člověk schopný hrát i složitější skladby. Není-li hra na nástroj trénována, může tato vloha snadno zaniknout a člověk schopnost hrát na hudební nástroj nezíská. Hudební schopnost je nejčastěji vnímána jako předpoklad k vykonávání určité hudební činnosti. Jedná se o soubor vlastností, které umožní aktivní hudební projevy a hudební dovednosti.

Hudební schopnosti můžeme podle hudebního psychologa Františka Sedláka rozdělit na několik typů schopností, které se vzájemně propojují a ovlivňují (Sedlák, 1984, s. 33)

- **schopnosti sluchově percepční** – umožňují rozlišování vlastností tónů, např. hlasitosti, barvy, výšky, délky atd.
- **schopnosti sluchově pohybové** – zajišťují souhru sluchového orgánu s motorickým (např. zajišťuje pohyby prstů a paží při hře na hudební nástroj), rychlost, přesnost a správnost pohybů při instrumentálních činnostech
- **schopnosti analyticko-syntetické** – vytvářejí základ hudebního vnímání, umožňují pochopit formu a stavbu hudebního díla a zachycují vztahy mezi jednotlivými částmi skladby
- **rytmické cítění** – umožňují chápat rytmus, metrum, tempo
- **tonální cítění** – schopnost rozlišovat a vnímat tonálně výškové vztahy
- **harmonické cítění** – schopnost chápat a používat akordy a harmonické funkce
- **emocionální reakce** – schopnost prožívat a vnímat hudbu, rozvíjet estetické vnímání
- **hudebně intelektové schopnosti** – předpoklad pro náročnější hudební výkony; patří mezi ně hudební paměť, hudební představivost, hudební myšlení, estetické hodnocení hudebních děl a hudebně tvůrčí (kreativní) schopnosti.

Hudební schopnosti i hudební dovednosti jsou ve sborovém zpěvu rozvíjeny zejména prostřednictvím poslechových, instrumentálních, rytmických, intonačních a hudebně-pohybových činností. Nezbytnou součástí práce ve sborovém zpěvu je hlasová výchova, které by měla být věnována náležitá pozornost a je nutné ji pečlivě provozovat, aby nedošlo k trvalému poškození hlasivek. V této kapitole se zaměříme na popis uvedených činností.

2.1 Poslechové činnosti

Poslechové činnosti patří mezi receptivní složky hudební výchovy, které přispívají k hudebnímu rozvoji jedince. Neodmyslitelně patří do hodin hudební výchovy a jsou i důležitou součástí sborové činnosti. „Hlavním úkolem poslechu v nejnižších ročnících je vzbuzení zájmu o hudbu, navázání pevných kontaktů a získání trvalého vztahu k hudbě.“ (Lýsek, 1972, s. 177)

Vlivem poslechových činností vzrůstá i pozornost dítěte, rozvíjí se hudební paměť (uvádí se, že již šestileté dítě je schopné reprodukovat neznámou melodii). Poslechové aktivity pomáhají dítěti rozvíjet schopnost soustředit se a naslouchat hudbě. Mají vliv na tříbení hudebního zájmu a preferenci hudebních stylů. Díky poslechovým aktivitám se rozvíjí i trpělivost a citlivost, dochází k smyslovému a emocionálnímu vnímání.

Díky poslechu skladeb se děti seznamují s jinými hudebními styly než s těmi, na které jsou zvyklé. Mohou poznat lidové i umělé písně, hudbu operní i instrumentální (orchestrální) skladby, které nejsou zpívané. Učitel hudební výchovy i sbormistr musí vést děti k aktivnímu poslechu, nikoli pasivnímu poslouchání hudby bez většího soustředění. Žáci i členové sboru se musí naučit zaposlouchat se do hudby, plně se na poslech soustředit a všechny ostatní vjemy potlačit. Toho nedosáhne každý učitel, zvláště pokud sám nemá estetický prožitek z poslechu. (Daniel, 1992, s. 99)

Volba poslechových skladeb a jejich následných rozbor vyžadují od učitele či sbormistra znalosti v oblasti dějin hudby, hudebních stylů a forem. Měl by se při jejich výběru řídit i znalostí svých žáků, jejich zkušenosti i zájmech. Skladby, které mají žáci poslouchat, by měly být přiměřené jejich věku a hudebním znalostem. Není vhodné volit pro začátečníky skladby příliš náročné, které žáci nemohou pochopit, protože jsou pro ně příliš složité. Při výběru skladeb se musí učitel řídit několika hledisky (Daniel, 1992, s. 99):

- **hledisko umělecké** musí respektovat, protože pouze umělecky hodnotné dílo může na žáky působit esteticky a hudebně je vychovávat
- **hledisko didaktické** je třeba dodržovat, protože současně kromě poslechu chceme žáky něco naučit a splnit nějaký didaktický cíl
- **hledisko přiměřenosti skladeb** je důležité kvůli tékavé pozornosti dětí (skladby by neměly být dlouhé, počítá se cca minuta pro zpěváky z prvního ročníku a čtyři minuty u žáků čtvrtého ročníku), učitel i sbormistr by měl respektovat kapacitu pozornosti svých žáků.

Aby byly poslechové aktivity přínosné, je nutné je dobře organizovat a zajistit vhodné podmínky k poslechu. Je třeba využít všechny možnosti estetického působení na žáky. Nejprve by měla proběhnout motivační příprava, vzbuzení zájmu, aktivizace žáků a upoutání jejich pozornosti. Nepopisujeme život nebo tvorbu autora skladby, kterou se chystáme poslouchat, ale zkusíme popsat, co citového, racionálního nebo zvukového může být blízké posluchačům a jejich zkušenostem. Před začátkem poslechu je kvůli zajištění pozornosti vhodné zadat nějaký snadno splnitelný úkol, který posluchač musí splnit. Tento úkol je zadáván před samotným poslechem a jeho cílem je, že prostřednictvím plnění úkolu se posluchač bude lépe soustředit na skladbu. Tímto úkolem může být rozpoznání hudebního nástroje, zjištění, jakou náladu skladba vyvolává nebo kolikrát se bude opakovat známá melodie. Tato motivační příprava by měla být krátká, ale působivá. Cílem je, že už se žáci na skladbu budou těšit. Poté skladbu přehrajeme poprvé. Je vhodné před začátkem poslechu žákům poradit, aby se pohodlně usadili. Také učitel by si měl pohodlně sednout tak, aby na něj žáci viděli, a soustředěně poslouchat. První poslech má být estetickým zážitkem, proto by neměl být ničím rušen. Po poslechu by měl následovat rozbor skladby, který probíhá většinou metodou rozhovoru. Učitel klade připravené otázky, na které žáci odpovídají. Cílem těchto otázek je potvrzení správných dojmů a oprava nesprávných dojmů z poslechu. V průběhu rozhovoru je žádoucí pustit části skladby znovu, aby došlo ke kontrole a fixování znalostí získaných poslechem. Po rozboru následuje syntéza, kdy učitel zopakuje a shrne, co se žáci při poslechu dozvěděli a naučili. V hodině hudební výchovy by toto shrnutí proběhlo pomocí zápisu na tabuli, který si žáci přepíší do sešitu. To se ovšem ve sboru nedělá. Po shrnutí je třeba skladbu ještě jednou zopakovat. Celá práce se skladbou by měla v hodině hudební výchovy trvat maximálně 15 až 20 minut. Aby si žáci skladbu zapamatovali, měl by se k ní učitel v hodinách pravidelně vracet. (Daniel, 1992, s. 100–101). Výše uvedený popis poslechu hudby od Ladislava Daniela je zaměřen primárně na práci v hodinách hudební výchovy. S výjimkou zápisu do sešitu je tento organizační postup platný i pro poslech realizovaný na zkoušce sboru. I ve sboru je třeba motivovat žáky, zajistit jim nerušený poslech, rozebrat ukázkou a ke skladbě se vracet, i když v případě sboru má poslech spíše charakter názorné ukázkou skladby či písně před jejím nácvičkem a také její pochopení. Je zcela logické, že pokud členové sboru nebudou chápat smysl písně, nebudou ji moci správně interpretovat.

K přehrávání skladeb a písní k poslechu může učitel využít živou hudbu, sám skladbu zahrát na klavír nebo požádat korepetitora, aby požadovanou skladbu zahrál on. Většinou se však využívá reprodukováná hudba, k jejímuž přenosu se využívá nejčastěji CD přehrávač nebo magnetofon. Někteří sbormistři a učitelé využívají hojně gramofon, který je ideální pro představu tradičního praskavého zvuku tak, jak se hudba poslouchala dříve. Často se využívá DVD nebo video záznam koncertů či oper. Možností je také návštěva koncertu či jiného hudebního vystoupení v divadle či kostele.

Poslechové činnosti patří u žáků mezi oblíbené činnosti. Zejména „nezpěvákům“ se líbí skutečnost, že se věnují hudbě, aniž by se museli aktivně zapojit do činnosti a sami vytvářeli hudbu. I když se může zdát, že se jedná o odpočinkovou činnost, samotný poslech hudby klade na posluchače značné nároky. Poslech instrumentální skladby, vážné hudby nebo známé filmové písně vyžaduje zachování klidu, nerušený poslech, soustředěnost a vnímání hudby. Je zcela na žácích, zda poslouchají se zavřenýma očima s hlavu položenou na lavici nebo s otevřenýma očima sledujícíma přehrávač, z něhož hudba vychází.

Chce-li učitel docílit toho, aby jeho žáci pozorně naslouchali bez povídání nebo poposedávání na židli, musí sám žákům předvést, jak se správně hudba poslouchá – tedy uklidnit tělo i mysl. Pokud učitel v průběhu poslechu píše zápis do třídní knihy, uklízí pomůcky nebo svačí, nevěnuje se plně poslechu a není tedy pro své žáky správným vzorem.

2.2 Instrumentální činnosti

Instrumentální činnosti jsou v rámci hodin hudební výchovy v dnešní době poměrně časté, ale ve sboru se příliš neuplatňují. Většina sborů se zaměřuje pouze na zpěv a instrumentálním činnostem pozornost nevěnují. Pouze občas se setkáváme s tím, že se členové sboru aktivně podílí i na instrumentální podobě písně a doprovází zpěv některým z rytmických nástrojů.

Hra na hudební nástroje a doprovázení písní je pro žáky velmi atraktivní. V každé mateřské i základní škole se nachází soubor jednoduchých hudebních nástrojů, s jejichž pomocí lze doprovodit písně nebo vytvořit vlastní skladbu. Těmto nástrojům říkáme Orffův instrumentář, neboť je pro žáky vytvořil německý hudební skladatel a pedagog Carl Orff. Tento skvělý pedagog chtěl poskytnout dětem snadno ovladatelné nástroje, s jejichž pomocí lze vydávat kvalitní zvuky. Jejichž obliba neustále stoupá a stále častěji se tyto nástroje prodávají i jako hračky pro děti.

Z díla Carla Orffa čerpali někteří významní hudebníci, jejichž písně se v hodinách hudební výchovy i ve sboru často používají. Jedná se o Ilju Hurníka, Petra Ebena a Pavla Jurkoviče. Písně těchto autorů jsou pro děti zajímavé a snadno se v nich orientují, proto se i dobře doprovázejí na hudební nástroje.

Orffův instrumentář se dělí na tři skupiny nástrojů. První z nich jsou nástroje rytmické. Mezi rytmické nástroje patří (Daniel, 1992, s. 62-65):

- **triangl** – rytmický kovový nástroj s nylonovým vláknem, které dítě pověsí na stojánek nebo drží v ruce
- **dřevěný blok** – dřevěná obdoba bubínku v podobě trubičky nebo krabičky; hraje se na něj dřevěnou paličkou
- **činely a prstové činelky** – na činel se hraje měkkou plstěnou paličku, činelky se nasazují na prsty
- **rolničky** – provádí se v různých podobách a jsou na držení v ruce nejsnazší
- **bubínek ruční, rámový** s otvorem pro prostředník levé ruky na rubu – hraje se úderem prstů pravé ruky, ale u malých dětí se využívá měkká plstěná palička
- **tamburína** – stejně jako bubínek se drží v levé ruce a tluče se do ní kloubem pravého prostředníčku, ovšem u malých dětí se používají plstěné paličky
- **ozvučná dřívka (hůlky)** patří mezi oblíbené rytmické nástroje, ale je potřeba děti patřičně poučit, jak se správně dřívka drží, aby se ozval jasný a zvukný tón

Druhé z nich jsou nástroje melodické, mezi které patří:

- **zvonkohra** – může být diatonická nebo chromatická
- **metalofon**
- **xylofon**

Zvonkohra a metalofon bývají kovové, zatímco xylofon je dřevěný. V literatuře se uvádí, že ke hře na zvonkohru by se měly použít paličky dřevěné, ke hře na metalofon plstěné nebo gumové a na xylofon plstěné. Tento návrh paliček je pouze doporučený, mohou se využívat různé paličky na různý typ nástroje s ohledem na požadovanou kvalitu a sílu zvuku, která se od nástroje požaduje.

Diatonické nástroje se skládají z odnímatelných kamenů. To umožňuje vyndání kamenů, které hráč nechce používat, což je výhodné pro začátečníky, aby měli k dispozici jen ty kameny, které budou pro svůj doprovod potřebovat. (Synek, 2004, s. 48)

Třetí skupinou jsou basové či bordunové nástroje. „Tyto nástroje hrají ve zvuku dětského instrumentálního souboru velmi důležitou roli, protože svým basovým tónem tvoří základní tón harmonie a stejně jako basa tvrdí muziku. Bez basu zní zvuk souboru prázdně a neprůrazně.“ (Daniel, 1992, s. 67) Mezi nejčastější basové (nebo též nazývané rytmicko melodické) nástroje patří dětské tympány. Dají se použít i tradiční nástroje jako violoncello, kytara, loutna nebo klavír.

2.3 Rytmus a rytmická cvičení

Nedílnou součástí hudební výchovy i činnosti pěveckého sboru jsou rytmická cvičení. Nyní si představme některé definice prvků rytmických činností, kterými jsou rytmus, metrum, takt a tempo: „Rytmus je uspořádání krátkých a dlouhých tónů a pomlček v časové posloupnosti. Metrum (pulzace, doby) je pravidelné střídání přízvučných a nepřízvučných dob. Takt je časový úsek skladby, v němž jsou pravidelně zastoupeny doby přízvučné a nepřízvučné. Tempo vyjadřuje základní časové impulz, jimiž je skladba realizována.“ (Synek, 2004, s. 38)

Pod pojmem rytmus se skrývá určitá pravidelnost, opakující se motiv nebo hudební rytmus. Existuje rytmus dne a noci, tance, řeči, srdeční rytmus atd. Udržet rytmus písničky je ve sborovém zpěvu velmi důležité. Kdyby někdo ze zpěváků nedoržoval rytmus písničky, mohl by rozhodit všechny členy souboru. Proto jsou rytmické činnosti důležité a je třeba jim věnovat pozornost.

Rozvoj rytmu by měl být rozvíjen již v batolecím a předškolním věku. Prostřednictvím říkanek a písniček. Při recitování říkanek je vhodné dávat důraz na slabiky (např. byla jedna bab-ka, prodávala jab-ka) nebo vytleskávat slabiky. Písničky by měly být rytmické, aby se dětem snadno pamatovaly a líbily se jim). Nesmírně důležité je u malých dětí spojení rytmických aktivit s pohybem, protože se rytmické cítění pohybem upevňuje.

Nejčastěji se uvádí čtyři prostředky k vyjádření rytmu, které patří mezi oblíbená a často využívaná rytmická cvičení (Synek, 2004, s. 38):

- **hra na tělo** – využívání zvuků, které lze vytvářet vlastním tělem (tleskání, dupání, luskání, pleskání)
- **deklamace** – realizace textu se zvýrazněním rytmu (viz výše důraz na slabiky)
- **hra na Orffovy nástroje** – použití rytmických nástrojů
- **pohyb** – rytmicko-pohybové činnosti, taktování, taneční hry a choreografie a rytmicko-pohybové improvizace

V současné době stále častěji roste obliba tzv. Boomwhackers, což jsou různě dlouhé barevné trubice, které vydávají po úderu tón. Každá trubice má podle barvy, která slouží k jejich odlišení a snadnému rozpoznání, tón jiný. Boomwhackers jsou v zahraničí velice oblíbené a jejich obliba vzrůstá i u nás díky nízké ceně, širokému spektru možností, které nabízí a také proto, že se do hraní může zapojit hodně dětí najednou. Jsou také vhodnou pomůckou pro výuku rytmu.

Při nácvičení vnímání rytmu a zařazování rytmických cvičení je třeba postupovat od nejjednodušších činností po nejsložitější. Počítáme přitom se zkušenostmi dětí, s nimiž pracujeme a s jejich nízkým věkem. Proto je vhodné začít zcela jednoduše. Postup činností by mohl být následující:

- **rozlišovat rytmus pravidelný a nepravidelný** – budeme vnímat nejrůznější zvuky a rozhodovat, jaký je jejich rytmus. Např. tikot hodin, bubnování deště, jízda vlaku po kolejích atd.
- **rozlišovat rychlost tempa** – rychle nebo pomalu.
- **rytmická ozvěna** – „Hra na ozvěnu“, která je založená na imitaci, kdy učitel nebo sbormistr předvede nějaký rytmus a žáci se ho mají snažit napodobit, má stěžejní roli v rámci rytmických aktivit. Může se jednat o hru na tělo (vytleskávání, dupání), zpěv nebo hru na nástroj. Tato aktivita slouží k rozvoji soustředění, naslouchání i opakování rytmu.
- **deklamace textu** – využíváme říkadla se zvýrazněným rytmem a při přednesu využíváme výrazové prostředky (recitujeme zrudně, vesele, unaveně, vysokým dětským hlasem, hlubokým hlasem atd.)
- vnímání rytmu lze trénovat také **pochodováním** při zpěvu či poslechu písni
- vhodnou aktivitou je i **dirigování**

Pracujeme-li se zpěváky, kteří ještě neznají noty, je dobré je seznámit s rytmickými slabikami, k čemuž je vhodné využít fonogestiku (obrázek 1) Díky ní je možné naučit vnímat rytmus a číst v notách i děti, které nehrají na žádný hudební nástroj. (Synek, 2004, s. 42)

NOTA - POMLKA	SLABIKA	FONOGESTIKA
Čtvrt'ová	tá	jeden zdvižený prst
Čtvrt'ová pomlka	nic	mávnutí rukou naprázdno
Dvě osminové	ty-ty	dva zdvižené prsty
Půlová	tá-á	zaťatá pěst
Triola	tri-o-la	tři zdvižené prsty
Celá	tá-á-á-á	dvě zaťaté pěsti
Čtyři šestnáctinové	ty-ky-ty-ky	čtyři zdvižené prsty
Osminová pomlka	sa	

Obrázek 1 - Rytmičké slabiky

2.4 Intonace a intonační činnosti

Intonace neboli „zpěv z not“ je neodmyslitelně spojena se jménem Quido z Arrezza, který v jedenáctém století vytvořil oporu k vybavení šesti stupňů tóniny tzv. solmizační slabiky – ut-re-mi-fa-sol-la, které byly později doplněny o sedmý stupeň – si (ti) a postupně nahrazení první slabiky znělejší – do. Nejpoužívanější intonační metodou, která je podobná Arrezzovu modelu, je „tonální písňová metoda“ (metoda opěrných písní), kterou vymyslel Ladislav Daniel, ve které se uplatňuje jeden ze dvou principů. Jedním z nich jsou diatonické postupy (vzestup a sestup po stupnici, tedy využívání sousedních tónů), druhým z nich volné nástupy (tóny melodie si vybavujeme pomocí opěrných písní). (Synek, 2004, s. 15)

První intonační činnosti u nejmenších zpěváků (mělo by tomu být zejména v prvním ročníku základní školy, protože každé dítě je z prostředí rodiny a mateřské školy vybavené odlišnými znalostmi, schopnostmi a dovednostmi z oblasti hudby) by měly být následující:

- seznámení s pojmy zvuk a tón, **rozlišování tónů vysokých a nízkých**
- **rozlišování tónů vyšších, nižších a stejných**
- **vnímání pohybu melodie** – melodie stoupá, klesá nebo zůstává na stejné výši
- **diatonické postupy** – vzestup a sestup po stupnici
- **volné nástupy** – využíváme opěrné písně, které začínají požadovaným stupněm.

Aby byla představa volného nástupu zcela jasná, je nutné, aby byly písně dokonale naučené a zažité, aby je děti dobře znaly. (Synek, 2004, s. 19)

- Při nácviu se začíná od nejjednodušších po nejobtížnější. Začínáme prvním stupněm (Kočka leze dírou; Má maměnka cosi má), pokračujeme pátým (To je zlaté posvícení; Skákal pes), třetím (Maličká su; Halí, belí), osmým (Zajíček běží po silnici; Ráda, ráda) a spodním pátým (Jedna, dvě, tři, čtyři, pět; Bude zima, bude mráz).
- Vedlejší stupně – šestý (Ach, není tu, není), druhý (Dívča, dívča, laštovička), čtvrtý (Slunečko zašlo; Ondráš, Ondráš), sedmý (Pasla som ja husku v lese) a spodní sedmý (Dobře je ti, Janku) – patří spíše žákům druhého stupně základní školy.

Zatímco v hudební výchově se intonační činnosti nevěnuje příliš času a pozornosti, protože je to pro děti náročnou činností a jen málo dětí je vedených ke zpěvu, ve sboru se s intonačními činnostmi setkáme častěji. Zejména při nácviiku nových písni, ale také před zpěvem (udání prvního tónu písne každému zpěvnímu hlasu před začátkem zpěvu) nebo v rámci rozezpívání.

Schopnost intonace je jednou z obtížnějších hudebních schopností, které si hudebník může přivlastnit. Aby mohl zpěvák správně intonovat, je potřebná sluchová analýza, trpělivost, znalost intervalů a opěrných písni. Aktivním procvičováním a tréninkem se ovšem dá do jisté míry naučit.

2.5 Hudebně-pohybové činnosti

První podnět, díky němuž byly hudebně pohybové činnosti zařazeny do obsahu hudební výchovy, dal hudební skladatel Carl Orff, který považoval za nutné, aby byla hudba propojena se slovem a pohybem. Pohyb je jednou z nejvýznamnějších součástí vývoje dětského organismu. Každé dítě by mělo mít dostatek pohybu.

Spojením hudby a pohybu dochází k aktivitě žáka, zvýšení zájmu, rozvoji tvořivosti a podpoře estetického cítění. Vycházíme současně i ze základního principu učení, který požadoval již Jan Amos Komenský, a tím je smyslová výchova. Jedině zapojením co nejvíce smyslů dojde k efektivnímu učení, procvičování, opakování a fixování znalostí a dovedností. Budeme-li hudbě jen naslouchat, nebudeme rozvíjet všechny smysly. Ovšem pokud se do činnosti a tvorby hudby přímo zapojíme, bude pro nás mít mnohem hlubší význam. Pohyb v souvislosti s hudbou pomáhá umocňovat prožitek z hudby, zdokonalovat hudební vnímání a kultivovat pohyby dětí.

Mezi hudebně pohybové dovednosti můžeme zařadit:

- **rytmickou deklamaci** – hru na tělo (tleskání, pleskání atd.), taktování (dirigování) nebo hru na rytmický hudební nástroj. Ve všech zmíněných případech se jedná o pohyb převážně jemné motoriky.
- **chůzi a pochodování** – pochodování nebo chůze do rytmu hudby je zaměřena na rozlišování tempa a metra a vnímání dynamiky. Dbá se na to, aby byl pohyb přesný.
- **tanec** – chůze, běh a skoky, ale i taneční kroky nebo scénický tanec. Někdy se setkáváme s výukou rytmické gymnastiky, kde se spojuje pohyb s hudbou, kdy děti cvičí podle zvukové nahrávky nebo živé hudby.

2.6 Pěvecké činnosti

Aktivní činností v pěveckém sboru dochází k rozvoji pěvecké techniky. Systematická a cílená pěvecká výchova pomáhá rozvíjet hudební dovednosti, ale také zvětšovat hlasový rozsah zpěváků. Pokud se setkáváme s tzv. nezpěváky nebo žáky s omezeným hlasovým rozsahem, jedná se pouze o důsledek malých pěveckých zkušeností žáků.

Učitelé hudby a hudební teoretici se shodují na tom, že dítě, které je považováno za nezpěváka, má pouze minimum pěveckých zkušeností. Mylně se o tomto dítěti často říká, že nemá hudební sluch, a proto není schopné se naučit zpívat. Pravdou ovšem bývá, že se dítě pouze nesetkalo se správným vedením k hudbě, nezískalo potřebné znalosti z oblasti hlasové výchovy a nemělo příliš možností se naučit zpívat neboli rozvíjet své pěvecké dovednosti. „Žádné dítě nelze označit za tak nehudební, aby se nemohlo naučit zpívat.“ (Daniel, 1992, s. 56). Chceme-li naučit zpívat nezpěváky, musíme je v první řadě motivovat, poskytnout jim oporu a individuální přístup, nesmát se v případě chyby, ale naopak jim pomoci a podpořit je v jejich snažení. Nesmírně důležité je pracovat systematicky, soustavně, od nejjednodušších činností po nejsložitější, aby byly vidět výsledky a pokroky.

2.6.1 Návik jednohlasé skladby

Zvládnutí jednohlasého zpěvu je důležitým předpokladem před zpěvem vícehlasým. Ačkoli všichni zpívají jednohlasně, tzv. unisono, ani zdaleka to neznamená, že je zpěv jednohlasé písně naprosto jednoduchý a není třeba náviku podceňovat. Zároveň se návikem zdokonalují pěvecké dovednosti žáků a také schopnost naslouchat.

„Předpokladem úspěšného zvládnutí náviku písně jsou nejen učitelovy pěvecké, intonační, rytmické a instrumentální dovednosti, ale i dovednosti metodické – schopnost děti správně vést, usměrňovat a vhodně motivovat.“ (Synek, 2004, s. 23) Při náviku musí být zpěváci, korepitiitor i sbormistr zcela soustředění a trpěliví. Zejména trpělivost je důležitá, protože při náviku nové skladby bude docházet k častému opakování složitějších pasáží. Zároveň je nutná spolupráce a aktivní činnost zpěváků. Vhodnou metodu náviku volí sbormistr s ohledem na zkušenosti zpěváků a náročnosti písně. Při náviku písně můžeme využít jednu ze tří metod, metodu vokální imitace, vokální intonace a smíšenou metodu.

1. metoda vokální imitace

Mluvíme-li o vokální imitaci, hovoříme o nápodobě. Jedná se o nejčastější metodu při práci s žáky předškolního a mladšího školního věku a s méně zkušenými zpěváky bez znalosti not. Metoda je oblíbená a používaná díky snadnosti a rychlosti nácvičku. Učitel je vzorem, který žáci napodobují (imitují), čímž se současně učí melodii, rytmus, text i prvky přednesu písně, kterou nacvičují. Zároveň je třeba zmínit, že veškeré chyby, kterých se dopouští učitel či sbormistr, který žákům píseň předvádí, přebírají neúmyslně i žáci (opakují stejné chyby či nešvary, např. špatné nádechy, artikulace atd.).

- Při nácvičku písně imitační metodou se postupuje předzpíváním melodie a jejím následným opakováním. Předzpívání nebo zahrání písně na nástroj je nedílnou součástí nejen kvůli motivaci žáků, ale i pro lepší představu, jak zní celá píseň. Zároveň je třeba, aby předzpívání provedl sbormistr nebo jiná kompetentní osoba, nikoli však zvukový záznam (ten by byl vhodný pro zpestření, ale nikoli jako ukázka místo předzpívání).
- Nácvička probíhá po kratších úsecích, které se postupně spojují v delší, až budou žáci schopni zazpívat celou píseň bez doprovodu sbormistra pouze s akordickým doprovodem.
- Nácvička musí být intenzivní a rychlý. V případě krátké písně se opakuje celá píseň víckrát za sebou. Pokud se jedná o delší píseň, je ideální její rozdělení na menší, ale formálně logické části. Procvičené části okamžitě spojujeme v jeden celek, takže přidáváme nové části na ty, které jsou již známé.
- Nejobtížnější část písně nacvičujeme jako první.
- V případě složité skladby je vhodné nacvičovat píseň tzv. postupem od konce, kdy se začíná nacvičovat poslední část písně, poté přidáváme předcházející část atd. Pozitivním přínosem tohoto postupu je, že je melodie vždy zakončená, což působí motivačně.

2. metoda vokální intonace

V případě vokální intonace mluvíme o metodě zpěvu z not. K tomuto typu nácvičku je nutná znalost notového zápisu, intonační a rytmická průprava, proto je to metoda náročnější a je vhodnější pro zkušenější zpěváky nebo zpěváky ve sboru. Žák, který chce zpívat z not by měl znát volné nástupy, rytmické slabiky a mít zvládnuté diatonické postupy. Díky těmto intonačním a rytmickým znalostem by měl být žák schopen píseň sám „přečíst“ a zazpívat bez pomoci učitele. I přesto je při této metodě nácvičku ve sboru vhodné předzpívání – zejména díky ušetření času a motivaci. V praxi se ovšem tato metoda nejčastěji využívá pouze při nácvičku určitých částí písničky (zejména složitějších pasáží).

- Nejprve je potřeba provést analýzu notového záznamu, před první notu si napíšeme tzv. tóninový klíč (tónický kvintakord) a označíme si číslem nad notovou osnovou všechny volné nástupy v místech, kde je v melodii interval větší než sekunda (připomeneme si opěrné písně).
- Prostřednictvím rytmických slabik naznačíme rytmus písně a poté pomocí rytmických slabik intonujeme melodii.
- Po dokonalém rytmicko-melodickém zvládnutí písně doplníme do písně text. Zřetelně artikulujeme.
- Doplníme výrazové prostředky, např. frázování, dynamika, agogika, čímž píseň vylepšíme.

3. smíšená metoda

Třetí metodou nácvičku písně je imitační metoda spojená s metodou intonační. Je to nejtrvalejší metoda, která je vhodná pro zpěváky, kteří znají noty.

- Nejprve analyzujeme notový zápis (porovnáme podobné melodie, shodné nebo podobné části, ukončenost či neukončenost melodií, volné nástupy atd.) a poté začneme nacvičovat shodné úseky.
- V této metodě vycházíme z intonační metody a využíváme poznatky z analýzy not.
- Tato metoda se nejčastěji využívá ve fázi intonačního výcviku, kdy se v písni objeví dosud neznámý intonační jev, který žáci nejsou schopni řešit. Proto danou část nacvičí pomocí imitační metody a zbývající část písně opět nacvičují metodou intonační.

2.6.2 Vícehlasý zpěv

Nácvik vícehlasé písně je složitější po stránce hudební, metodické a organizační. „Předpokladem vícehlasého zpěvu je zvládnutý jednohlas a hudebními činnostmi rozvíjené harmonické cítění žáků.“ (Synek, 2004, s. 29). Nejprve je dobré začít dvojhlasem a postupně přidávat s nově nabytými dovednostmi další hlasy.

Ideálním vhodným přípravným cvičením vícehlasého zpěvu je rytmický vícehlas a kánon, které mohou probíhat jako deklamace textu, hra na tělo, využití rytmických slabik nebo hra na hudební nástroje (Orffův instrumentář). Každý žák nebo skupina žáků se tak učí držet svůj part a zároveň vnímat hru jiných žáků.

Při nácviku vícehlasého zpěvu začínáme nácvikem dvojhlasu. Jeho předpokladem je čistý jednohlas a schopnost udržet svůj hlas. Je nutné umět zpívat svou melodii a zároveň poslouchat zpěv ostatních, aniž by docházelo k překřikování jednotlivých hlasů. Často se setkáváme s chybným nácvikem, kdy si žáci zakrývají uši, aby je nerušil zpěv jiných hlasů a nedocházelo k přecházení z jednoho zpěvního hlasu do druhého. Mimo estetickou stránku této aktivity, kdy vypadá neskutečně hrozně, když si část sboru zakrývá uši, chybí interakce mezi zpěváky, kteří na sebe nemohou vhodně reagovat. Proto je nutné žáky naučit, jak si svůj zpěvní hlas udržet a nenechat se „rozhodit“ zpěvem někoho jiného.

2.6.2.1 Dvojhlas

Při nácviku dvojhlasé písně postupujeme podobně jako u nácviku písně jednohlasé. Začneme motivací, přednesem písně, krátkým rozhovorem o písni a poté nácvikem. U dvojhlasé skladby si můžeme také vybrat, zda zvolíme metodu intonační, imitační nebo smíšenou. Je třeba počítat s tím, že nácvik bude probíhat déle, protože se píseň musíme naučit zpívat s jedním i druhým hlasem. Důležité je nácvik neuspěchat a poskytnou žákům více prostoru k opakování a procvičování písně.

Metodický postup nácviku dvojhlasé písně by se dal rozdělit do následujících kroků:

- společný nácvik druhého hlasu
- žáci zpívají druhý hlas, sbormistr zpívá (nebo hraje) hlas první
- společný nácvik prvního hlasu
- žáci zpívají první hlas, sbormistr zpívá (nebo hraje) hlas druhý

- několik vybraných žáků zpívá první hlas, ostatní zpívají druhý hlas (první hlas je dominantní, proto je vhodné ho nechat zpívat pouze několik žáků, aby měl druhý hlas převahu a docházelo k jeho lepší fixaci)
- postupně vyrovnáme počet žáků zpívajících první a druhý hlas (skupiny zpěváků by měly být vyrovnané, aby v každém hlase byly zkušenější i méně zkušenější zpěváci)

Tím, že budeme nejprve trénovat druhý hlas, dojde k lepšímu zapamatování a procvičení druhého hlasu, který je většinou obtížnější, než hlas první. Díky tomu, že se žáci nejprve naučí druhý hlas a častým opakováním si ho důkladně procvičí, docílíme toho, že nebude docházet ke sklouzávání k výraznějšímu prvnímu hlasu. (Synek, 2004, s. 34)

Existují různé typy dvojhlasů, my se však nyní budeme věnovat pouze nejčastějším způsobům dvojhlasu, kterými jsou zpěv s prodlevou, zpěv hlasů vedených v paralelních terciích a kánon.

- **Zpěv s prodlevou**

V rámci zpěvu s prodlevou dochází ke zpěvu drženého tónu pod nebo nad melodií, kterou zpívá druhá skupina. Jedna skupina (jeden hlas) tedy zpívá melodii, druhá skupina (druhý hlas) drží dlouhý tón. Příkladem je obrázek 2 a melodie Dava dava dá.

The image shows two musical staves in 2/4 time with a key signature of one flat. The top staff contains a melody of quarter notes: D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5, D5. The lyrics are 'Da-va da-va dá, - - - da-va da-va dá.' The bottom staff contains a sustained note on D4. The lyrics are 'Dá - da-va da-va dá, - - - da-va da-va dá.'

Obrázek 2 Zpěv s prodlevou

- **Zpěv hlasů vedených v paralelních terciích**

Tento způsob dvojhlasu je jedním z jednodušších. První a druhý hlas nejčastěji začíná unisono (takové písně jsou pro nácvik vhodnější, zejména když druhý hlas začíná tónem, kterým také unisono končí), první hlas poté následuje o tercii výš. Příkladem dvojhlasu vedeného v paralelních terciích je např. písnička Ach, synku, synku, kterou najdeme na obrázku 3.

Ach, synku, synku česká lidová

Ach, syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi?

Ach, syn - ku, syn - ku, do - ma - li jsi? Ta - tí - ček

se ptá, o - ral - li jsi, ta - tí - ček

se ptá, o - ral - li jsi.

Obrázek 3 Ach, synku, synku

- **Kánon**

Kánon je dalším způsobem dvojhlasu i vícehlasu. Jedná se o polyfonní písně, v nichž všechny zpěvní hlasy zpívají stejný part, ale nastupují postupně za sebou podle označení. Nejznámější kánony jsou např. Bejvávalo, Bratře Kubo, Dú, Valaši, dú, Honza s Frantou, Červená se line záře nebo Přátelství. Najdeme ovšem větší množství kánonů. U všech je ovšem typický kratší a jednoduchý text a zpravidla jednoduchá melodie a pravidelný rytmus.

Důležitým předpokladem pro zpěv kánonu je správné rytmické a intonační zvládnutí písně a neméně důležitá je jednota textu zejména u písní, která jsou v nářečí, aby každý zpěvák zpíval stejná slova (např. údolí a oudolí – je nutné sjednotit členy sboru, aby každý zpíval totéž). Všechny hlasy si musí vzájemně naslouchat a respektovat se bez překřikování se nebo zacpání uší. Počet zpěváků v jednotlivých hlasech by měl být vyrovnaný.

2.6.2.2 Vícehlas

Po zvládnutí jednohlasu a dvojhlasu lze s žáky pokračovat i v nácviu vícehlasého zpěvu – nejčastěji trojhlasu nebo čtyřhlasu. Zpravidla se začíná hlasy doprovodnými (bas, alt), hlasem druhým a teprve nakonec prvním hlasem, který je dominantní a nejvýraznější. Záleží na obtížnosti písně, zkušenostech zpěváků a organizačních dovednostech sbormistra.

Podobně jako u dvojhlasu je i u vícehlasu častý zpěv s prodlevou i zpěv v paralelních terciích. Na rozdíl od dvojhlasu jsou však doplněné o další hlasy. Velmi oblíbený je i kánon, který je pro žáky lákavý a rádi jej zpívají ve větším počtu hlasů. Dalším oblíbeným vícehlasem je quodlibet.

- **Quodlibet**

Jedná se o zábavnou formu vícehlasu, kterou zpěváci považují za hru a je spíše motivačním prvkem nácvičku vícehlasého zpěvu než cílenou skladbou vhodnou ve sboru k interpretaci. Nicméně je oblíbený a má své důležité místo a doporučuje se mu věnovat pozornost mimo vyučování hudební výchově na základní škole i ve sboru.

Podstata je v současném zpěvu dvou a více písní, které mají odlišný text i melodii, ale shodný takt, tóninu, formu a harmonickou strukturu. Ačkoli bychom při bližším zkoumání písní mohli narazit i na jiné písně, nejčastěji se pracuje s písněmi:

- Jede, jede, poštovský panáček
- Já do lesa nepojedu
- Neviděli jste tu mé panenky
- Mně se všechno zdá

2.6.3 Dirigování

Dirigování se považuje za samozřejmou součást řízení sboru. Základní dirigentská gesta by měl znát dirigent, sbormistr, korepetitor i samotní zpěváci. Někteří lidé se mylně domnívají, že dirigent pouze libovolně mává rukama a že vlastně dirigování není tak složité. Opak je ovšem pravdou. Správné dirigování je důležitou součástí sborového zpěvu. Základní gesta dirigenta jsou „pohov“ a „pozor“. Zjednodušeně se jedná o pohyby těla a rukou dirigenta – je-li připraven ke zpěvu a chce dát zpěvákům pokyn „pozor, připravte se na zpěv“, postupně se narovná do stoje přímého a současně zdvihá ruce k zahájení dirigování.

Při dirigování je třeba, aby na dirigenta všichni dobře viděli – korepetitor i všichni zpěváci. Proto je důležité připomenout, že není vhodné držet noty a texty před obličejem, ale spíše ve výšce hrudníku, aby listy papírů nebo desky s písněmi nezakrývali pohled zpěváků na dirigenta. Zároveň je důležitý oční kontakt mezi sbormistrem a členy sboru.

Základní pravidlo postavení rukou je, že prsty tvoří tzv. špetku, zápěstí je klidné a pevné. Obě ruce jsou předpažené do výše spodní části hrudníku a směřují mírně šikmo od těla, loket svírá tupý úhel. Klouby jsou volné, držení hlavy a celého těla je nenucené. Klouby ukazováčků jsou nejvyšší a dlaň je mírně zvednuta. Vzpažené ruce jsou výchozím bodem pro používání taktovacích pohybů. Pohyby pravé a levé ruky jsou odlišné, zatímco pravá ruka je vedoucí a udává tempo i takt, levá ruka má úkoly rozmanitější – udává nástupy, změny tempa nebo dynamiky atd.

3 Hlasová výchova

„Hlasový výcvik (vhodnější termín než často užívaný výraz hlasová výchova) je v hudební výchově klíčovou disciplínou a jeho úspěšné provádění nezbytnou podmínkou pro dosažení cíle. Množství teoretických poznatků, intonačních a rytmických dovedností i návyky z poslechu se minou účinkem, nebudou-li žáci umět kultivovaně zpívat.“ (Daniel, 1992, s. 12)

Hlasovou výchovu není vhodné podceňovat, protože hlasivky dítěte se teprve vyvíjí. Dítě neodhadne sílu tvořeného tónu, neumí pracovat s dechem a dochází k přetěžování a přepínání hlasu. Dítě mladšího školního věku si samo neuvědomuje, jak je hlas zranitelný a že je třeba o něj pečovat a dodržovat hlasovou hygienu. Proto je důležité, aby se hlasové výchově a osvětě týkající se péči o hlas, věnoval učitel hudební výchovy nebo ve sboru sbormistr. Z toho důvodu má hlasová výchova spolu s pěveckými činnostmi dominantní postavení. Zejména ve sboru, kde se většinu času pracuje s hlasem, je nezbytně nutné, aby sbormistr důsledně dbal na vytváření správných návyků spojených se zpěvem.

„Cílem hlasového výcviku na základní škole je dát žákům základní pěvecké dovednosti a návyky, odstranit případné závady ve zpěvu i v řeči a uchovat zdravě tvořený hlas pro celý život nebo pro případný pozdější další výcvik.“ (Daniel, 1992, s. 13). V této kapitole se proto budeme věnovat základním složkám hlasové výchovy, které se podílí na utváření správných pěveckých návyků. Mnozí autoři uvádějí různý počet hlasových dovedností. Ladislav Daniel již pro žáky prvního stupně základní školy vyjmenoval asi patnáct. My se ovšem budeme věnovat pravděpodobně nejdůležitějším tématům, která jsou pro sborový zpěv nejdůležitější, a to dýchání, držení těla, tvoření tónu, výslovnost a přednost a v poslední podkapitole se zaměříme na již zmiňovanou hlasovou hygienu.

3.1 Držení těla

Dbát na správném držení těla by měl být základ každého dobrého sbormistra. Správné držení těla má primárně funkční význam, protože přispívá ke správnému tvoření tónu a zlepšení dechových schopností. Má ovšem i estetický význam. Pohled na členy sboru, kteří se neklátí jako větve stromu v bouři, ale kultivovaně a elegantně sedí či stojí (podle právě prováděných aktivit), je rozhodně příjemnější.

Pokud nacvičujeme píseň, sedíme pohodlně na židli, chodidla zůstávají pevně na zemi, tělo je vzpřímené a uvolněné. Zpěvník či noty drží zpěvák oběma rukama tak, aby kromě textu písně nebo not mohl sledovat i sbormistra a jeho gesta a udržovat s ním oční kontakt.

Platí to oboustranně – sbormistr by měl vidět na zpěváka a zpěvák by měl mít okrytý pohled na sbormistra.

Probíhá-li rozezpívání nebo opakování již nacvičené písně, měli by všichni zpěváci stát. V tomto případě je stoj vzpřímený, přirozený a uvolněný, tělo i hlavu držíme zpříma. Pokud nedržíme noty nebo rytmické nástroje nebo nedoprovázíme zpěv hrou na tělo (luskáním, tleskáním), máme ruce volně spuštěny podél těla. Váha těla je rozložena rovnoměrně na obě nohy, které jsou mírně rozkročené.

Sbormistr by měl v rámci hlasové výchovy vysvětlit členům sboru, proč je nutné při zpěvu správně stát nebo sedět. Zároveň by měl být příkladem a zaujmout správné držení těla. Je vhodné hned na první hodině upozornit na pravidla práce ve sboru, tedy že se při nácvičku sedí, ale rozezpívání a interpretace naučených písní probíhá ve stoje. Nebude-li nutné neustále opakovat a připomínat, zda se má sedět nebo stát, ušetří to spoustu času, který lze využít k pěveckým činnostem.

3.2 Dýchání

Dechová cvičení a nácviček správné práce s dechem by mělo být nedílnou součástí sborové činnosti, protože právě správné dýchání tvoří základ pro kvalitně tvořený tón. Nejvhodnějším typem dýchání při zpěvu je tzv. **žeborně brániční dýchání**, protože je při něm využívána celá kapacita plic. Nádech je vedený směrem do spodní části plic a stlačuje bránici (dochází k vyklenutí břišní dutiny) a současně je mírně rozšiřována spodní část hrudníku (volná žebra). Stlačená bránice, která má tendenci se vrátit do své původní polohy, je aktivována. Jejím vědomým ovládnutím dochází k napětí, které umožňuje výdech regulovat. (Synek, 2004, s. 8)

V průběhu zpěvu se střídají nádech a výdech. „Na začátku písně se nadechujeme nosem (případně nosem i ústy), nádech je klidný a intenzivní (přivonění ke květině, jitrnici...), neslyšný a nepozorovatelný – pozor na mimické projevy a zvedání ramen signalizující nesprávný směr vdechu. Nikdy se nesnažíme načerpat maximální množství vzduchu, neboť výdech se tímto stává hůře ovladatelným.“ (Synek, 2004, s. 8) Ve sborovém zpěvu se často používá tzv. střídavé dýchání, což je znamená, že se u dlouhých vázaných tónů nadechují zpěváci individuálně na různých místech skladby, nikoli současně, čímž vzniká dojem nekonečného toku tónů. V průběhu písně se pak zpěváci nadechují současně nosem i ústy nebo jen krátce „přidechují“ ústy. „Výdech je rovnoměrný, dlouhý, bez námahy,

plynulý – stále ovládaný bránicí.“ (Synek, 2004, s. 8) Dáváme pozor, aby nedocházelo k lapání po dechu ve snaze vydat se z posledního dechu.

3.3 Výcvik dechu a dynamiky

Dechová cvičení jsou nesmírně důležitá pro tvoření tónu a zlepšení estetiky písňe. Stejně tak cvičení na rozvoj dynamiky je nutné zapojit do průpravných cvičení sboru, aby žáci dokázali rychle a správně reagovat na změny dynamiky.

Při výcviku dechu provádíme následující typy cvičení (Synek, 2004, s. 8):

- **nádech „do břicha“**, kdy žáci s dlaní na břichu kontrolují vyklenutí břišní dutiny (představují si, že v břiše nafukují balonek). Tento způsob cvičení je vhodný spíše v přípravném sboru, kdy ještě zpěváci nemají tolik zkušeností se správným dýcháním.
- **zvětšení dechové kapacity rozšířením dolní části hrudníku**, kdy se dotýkáme dlaní břicha i nejspodnějších žeber, která se lehce rozšiřují do stran
- **prohloubení kapacity o nádech „do zad“**, kdy si vytváříme představu otevření nové dechové rezervy (představujeme si, že nafukujeme pneumatiku kolem břicha).

Dechová cvičení je vhodné provádět spolu s artikulačními cvičeními, aby byl rozvíjen celý pěvecký projev žáka. Nejčastější dechová cvičení jsou:

- **rychlý výdech**, kdy vycházíme z představy, že si zahříváme zmrzlé ruce
- **fázovaný výdech**, když si představujeme svíčky na dortu, které chceme sfouknout
- **dlouhý plynulý výdech**, kdy napodobujeme foukání do bublifuku, na bolavý prst nebo foukáme do letícího peříčka
- **dlouhý plynulý výdech spojený s vokalizací na jednom tónu nebo střídání více tónů**, např. s výdechem předvádíme houkání vlaku

Výcvik dynamiky probíhá formou deklamace textu, říkanek s pohybem atd. Vhodné jsou říkanky např. o změně počasí (děšť kape, prší, lijí jako z konve), kdy reagujeme na změnu síly a přidáváme na dynamičnosti projevu.

3.4 Tvoření tónu

„Tón vzniká pravidelným chvěním hlasivek aktivovaných výdechovým sloupcem vzduchu a dále se dotváří v rezonančních orgánech (rezonance hrudní a hlavová) a artikulačním ústrojí (mluvidla).“ (Synek, 2004, s. 9) Aby byla intonace přesná, je třeba nejprve nechat zaznít tón v představě zpěváka. Před samotným zpěvem tedy korepetitor udá jednotlivým zpěvním hlasům tón, kterým píseň začíná, a zpěváci si jej představují a teprve poté začnou pod vedením dirigenta zpívat. Důležité je držení těla. „Uvolněná brada se při zpěvu pohybuje směrem dolů, dbáme, aby se křečovitě nevysunovala dopředu. K vyklenutí měkkého patra nám pomůže představa *zakousnutí do jablka* či *prozívnutí*. Rty jsou mírně vysunuté dopředu, jazyk je měkce položen na dně úst.“ (Synek, 2004, s. 9)

Zatímco v mluvním hlase převažuje rezonance hrudní, kdy tón rezonuje převážně pod hlasivkami, ke zpěvu ve vyšších polohách se používá hlavová rezonance, kdy tón rezonuje nad hlasivkami převážně v hlavových dutinách. Takto tvořený tón je nosnější, má lepší barvu a umožňuje zpěvákům zpívat písně většího rozsahu a se správnou intonací. K navození hlavového tónu nám pomáhají zvuky, které jsou v takové poloze, že na ně mluvní hlas nestačí (houkání, kukání, mňoukání atd.). Přitom se dbá na vyklenutí měkkého patra, které se připomíná neustálou představou „prozívnutí“. Vhodné jsou pro správné navození hlavového tónu slabiky -mu, -nu, -ju.

„Správné nasazení tónu je dáno dobrou dechovou oporou a jasnou tónovou představou v rezonanci.“ (Synek, 2004, s. 11). Rozlišují se tři způsoby nasazení tónu:

- **Měkké nasazení**, kdy jsou hlasivky rozechvívány plynule a tón je nejen hygienický, ale i estetický
- **Tvrdé nasazení**, kdy dochází k prudkému rozražení hlasové šterbiny, což je nežádoucí způsob tvoření tónů
- **Dyšné nasazení**, kdy hlasová šterbina zůstává nedovřená (to může být způsobeno únavou nebo poškozením hlasového orgánu), což je také nežádoucí způsob tvoření tónu

3.5 Práce s hlasem

Každý zpěvák potřebuje ke své činnosti hlas, musí dodržovat zásady hlasové hygieny a správně s hlasem pracovat, aby nedocházelo k poškození hlasivek, ale naopak aby se hlas rozvíjel. Proto si nyní stručně povídáme o hlasovém rozsahu, uvolňování mluvidel, zásadách správné artikulace a frázování.

3.5.1 Hlasový rozsah

Dětský hlas se rozvíjí již od narození, v předškolním věku bývá rozsah chlapců a dívek stejný. Hlasový rozsah se rozšiřuje kolem šestého roku a poté mezi dvanáctým až patnáctým rokem. Zde je třeba zmínit důležitost mutace, kdy se mění barva a výška hlasu. U chlapců dochází k přeskokování hlasu. Zároveň se mutací mění i hlasový rozsah a poloha hlasu se posouvá o oktávu níž.

Při zpěvu a snaze o zvětšení hlasového rozsahu je nutné dodržovat zásady hlasové hygieny, znát anatomicko-fyziologické zvláštnosti vývoje a vědět, že dětské hlasové ústrojí ještě není dokončené. Je nutné si uvědomit, že žáci základní školy mají malé pěvecké zkušenosti a získávají teprve pěvecké návyky. Systematickou a dlouhodobou prací na rozšiřování hlasového rozsahu umožníme žákům zařazovat do svého repertoáru náročnější písně. To působí motivačně a přitažlivě. Aby se hlasový rozsah rozvíjel a nedocházelo k přetěžování žáků, jsou důležitá hlasová cvičení (rozezpívání). Před každou lekcí hudební výchovy nebo zkouškou sboru by mělo proběhnout řádné rozezpívání, které by se nemělo podceňovat.

3.5.2 Uvolňování mluvidel

Uvolňování mluvidel probíhá nejčastěji prostřednictvím artikulačních cvičení, zejména jazykolamů. Těch existuje mnoho, takže sbormistr volí ze svého metodického zásobníku jazykolamu takové, které procvičují takové hlásky, které se nejčastěji objevují v písních, které se zrovna nacvičují. Dalším způsobem uvolňování mluvidel je deklamace textu, zpěv beze slov (pouze artikulace ústy bez promluvení) nebo hlasová cvičení v různém tempu (rychlé, pomalé).

3.5.3 Zásady správné artikulace

Správná a zřetelná artikulace neboli dokonalá výslovnost slov, slabik a hlásek má vliv na estetickou hodnotu písně. Již při samotném nácvičku písně je třeba, aby sbormistr, který žáky písně učí, dbal na kvalitu představení písně. Přednes musí být zřetelný, srozumitelný a správně artikulovaný, protože, jak již bylo sděleno výše, sbormistr při předvádění písně neučí účastníky sboru pouze melodii, rytmus a text písně, ale zároveň dává vzor, jak správně by se mělo artikulovat. Na rozdíl od běžné mluvené řeči je pěvecká artikulace mnohem náročnější, protože při zpěvu pracujeme i s výškou nebo silou tónu. Slova musí být zřetelně vyslovená, znělá a všechny hlásky musí být vyslovené. K procvičení mluvidel a artikulace se využívají jazykolamy a nápodoba zvuků zvířat a věcí (had – ssss, mašinka – ššš atd.), ale i další básničky nebo říkadla nebo lidové písně.

Ve sboru je velmi časté, že sbormistr připomíná pořádné otvírání úst při zpěvu a snaží se výslovnost slov „přehánět“, aby docházelo k motivaci správně artikulovat. Často se na zkouškách sboru setkáme s hrou na odezírání, kdy někdo z účastníků musí beze slov prostřednictvím úst říci nějaké slovo. Pokud je artikulace tohoto účastníka správná, podaří se ostatním členům sboru správně odhadnout, jaké slovo dotyčný vyslovoval.

3.5.4 Frázování

Frázování je členění textu na určité celky. V hudbě se jedná o správné rozčlenění melodie písně (celá píseň je uzavřený celek) na dílčí úseky (fráze), jež se zpívají na jeden nádech. Frázování písně může mít velký vliv na kvalitu poslouchané písně. Ve sborovém zpěvu je třeba zachovávat jednotné frázování, protože špatné frázování dokáže rozhodit část sboru a působí to velmi neesteticky. Jedná se o frázování spojené s dechem a správnými nádechy, ale také frázování jednotlivých slov (dělení slov na slabiky). Špatné frázování se projeví nádechem provedeným uprostřed fráze nebo uprostřed nějakého slova, což je chyba, které se dopouští spíše menší zpěváci. Další ukázkou nesprávného frázování je již zmíněné dělení slov, např. ó-včá-ci, čtvé-rá-ci místo správného frázování ov-čá-ci, čtve-rá-ci.

3.6 Hlasová hygiena

Hlas je důležitý pro každého člověka, pro učitele, moderátora, prodavače a člověka, který přes den pracuje v laboratoři. V průběhu dne průměrný člověk namluví i několik hodin, a proto je třeba dodržovat základy hlasové hygieny. U dětí je hlas namáhaný mnohem více, protože dochází k různým hrám, šeptání nebo křičení. Hlasové ústrojí je poměrně složité a dokáže se relativně snadno poškodit. V případě poškození je třeba navštívit foniatra.

V práci ve sborovém zpěvu musí sbormistr respektovat zásady hlasové hygieny. Nejlépe toho docílí znalostí vnějších faktorů, které mohou vést k poškození hlasivek (prašnost a hlučnost prostředí, nevhodná teplota v místnosti nebo fyzická námaha dítěte při zpěvu) a vlastním příkladem. Zpěvní i mluvní hlas by bylo třeba rozvíjet a chránit nejen správnou životosprávou (dostatek spánku a odpočinku, vyvážená strava), ale i dodržováním zásad hlasové hygieny, mezi které patří (Synek, 2004, s. 13):

- zpívat v dobře větrané a nepřetopené místnosti, vyhýbat se zakouřeným místnostem nebo prašnému prostředí (vdechovaný vzduch dráždí hlasivky a nutí ke kašli, proto škodí hlasovému ústrojí)
- zpívat v dobré duševní pohodě v příjemné atmosféře
- věnovat pozornost rozezpívání
- nepřetěžovat hlas, vyvarovat se křiku (nadměrné zesílení hlasu potřebuje silnější výdechový proud, čímž dochází k přetížení bránice), ale i častému šeptání (při šeptání dochází k překrvování sliznice v hrtanu, takže dochází k silnému zatížení hlasového ústrojí)
- vkládat mezi zpěv přestávky, mít pocit hlasové rezervy a zpívat dle svých možností (hlasový rozsah atd.)
- šetřit hlas v indispozici, dodržovat hlasový klid (při únavě, nachlazení, chrapotu nebo po nemoci), protože jinak hrozí poškození hlasivek
- vyvarovat se teplotním šokům (ledovým nápojům a zmrzlíně v létě a horkým nápojům v zimě a také pobytu v malých klimatizovaných prostorách), což poškozuje hlasové ústrojí
- omezit potraviny, které mají špatný vliv na sliznice hlasových orgánů (oříšky, popcorn, chipsy, příliš kořeněná nebo přesolená jídla)
- dbát na správné dýchání, protože optimální způsob dýchání podporuje uvolnění a správné fungování hlasového ústrojí a zabraňuje svalovým křečím

PRAKTICKÁ ČÁST

Úspěch fungování pěveckého sboru nespočívá jenom v dovednostech zpěváků, zkušenostech a schopnostech sbormistra a jeho vedení, ale také ve výběru vhodného repertoáru. V současné době existuje spousta zpěvníků nejen pěvecké sbory i sólový zpěv. Sbormistr by měl na základě znalosti členů sboru volit vhodný repertoár. Šikovný sbormistr sám dokáže složit písně vhodné pro své malé i větší zpěváky. Musíme si ovšem připomenout, že ačkoli může mít několik různých sborů ve svém repertoáru stejné písně, není vždy zaručen jejich úspěch. Píseň, která je nejoblíbenější a nejpovedenější písní jednoho sboru nemusí být stejně oblíbená a povedená v provedení jiného sboru.

V praktické části budeme věnovat pozornost právě výběru repertoáru, který je pro každý pěvecký sbor důležitý. Seznámíme se s činností pěveckého sboru Slunečnice a jeho repertoárem a popíšeme nejznámější autory sborových písní. Uvedeme písně každého autora, které sbor v posledních letech nacvičil. Nedílnou součástí praktické části bude také výzkum zaměřený na oblíbenost skladeb uvedených autorů.

4 Pěvecký sbor Slunečnice

Pěvecký sbor Slunečnice funguje jako zájmový kroužek na ZŠ Švermova v Liberci. Jedná se o ekoškolu, jejíž důležitou a neodmyslitelnou součástí je i pěvecký sbor, který je určen pro žáky od prvního do devátého ročníku.

4.1 Obecné informace o sboru

Pěvecký sbor byl založen v roce 2012, funguje tedy pouze šest let, ale i za tuto krátkou dobu přesvědčil kolektiv školy, že má své důležité místo. Nejedná se pouze o zájmový kroužek, který má vést děti k rozvoji zájmu o hudbu, ale i stmelující a příjemnou činnost v milém prostředí, kde si děti mohou zazpívat řadu pěkných a melodických písní. Děti účast ve sborovém zpěvu učí vhodně využívat volný čas, čímž se přispívá k prevenci sociálně patologických jevů.

4.2 Účastníci pěveckého sboru

Od svého založení v roce 2012 paní učitelkou Radkou Samkovou tvoří pěvecký sbor dvě skupiny starších a mladších dětí od první do deváté třídy. S ohledem na věkový rozdíl žáků je sbor rozdělen na dvě oddělení – přípravné (mladší děti) a pokročilé (starší zpěváci). Zkoušky mají oddělení pravidelně vždy ve stejný den. Jedna zkouška trvá 60 minut. Kvůli udržení pozornosti začíná nejprve přípravný sbor a poté pokročilý.

Ve školním roce 2017-2018 se do sborové činnosti zapojilo celkem 35 dětí. Z toho přípravný sbor navštěvuje 8 dětí od 1. do 3. ročníku, pokročilý sbor navštěvuje 29 dětí od 4. do 9. ročníku. Podle dotazníkového testování je oblíbenost sboru jako pěveckého kroužku u dětí stoprocentní.

4.2.1 Přípravné oddělení

Přípravné oddělení je určeno žákům s minimálními nebo žádnými zkušenostmi se zpěvem. Jedná se o žáky od 1. do 3. ročníku, tedy o žáky prvního stupně základní školy. Ve školním roce 2017-2018 v tomto oddělení pracuje 8 žáků.

Práce s těmito zpěváky je příjemná, ale náročnější, protože je třeba klást větší důraz na rozvoj hudebních dovedností. Žákům je třeba kvůli jejich menším zkušenostem se zpěvem

neustále připomínat zásady hlasové hygieny, dbát na správné držení těla a dýchání při zpěvu. Věnuje se více času výcviku dechu a dynamiky, správnému tvoření tónu a práci s hlasem – uvolňování mluvidel, správné artikulaci a frázování. Pozornost se věnuje poslechovým a instrumentálním činnostem, rozvíjí se rytmus a schopnost intonace. Pěvecká technika se zdokonaluje pravidelnou a systematickou činností. Žáci se také seznamují se základními dirigentskými gesty, na která mají pohotově reagovat. Jelikož je jejich pozornost a schopnost soustředit se nižší než u starších žáků, je třeba dělat při zpěvu přestávky, nechat žáky trochu odpočinout a střídat činnosti.

V přípravném oddělení zpívají děti jednohlasé skladby, zdokonalují pěveckou techniku, seznamují se s činností v pěveckém sboru a připravují se na přestup mezi pokročilé zpěváky. Vzhledem ke skutečnosti, že každý rok přichází noví zpěváci (noví žáci prvního ročníku) a starší zpěváci (žáci ukončující třetí ročník) toto oddělení opouští, začíná se s prací neustále od začátku a dochází k pravidelnému opakování a procvičování hudebních znalostí a dovedností.

Dotazníkového šetření zaměřeného na repertoár sboru se zúčastnilo celkem pět dětí, z toho jeden chlapec a čtyři dívky. Všechny dotazované děti chodí do sboru rády, některé z nich dodávají, že je do pěveckého sboru nepřihlásili rodiče na základě vlastního rozhodnutí, ale že si zpěv jako koníček vybraly samy. Během rozhovorů s dětmi jsme zjistili, že v přípravném sboru panuje příjemná atmosféra a zkoušky i vystoupení si děti užívají.

4.2.2 Pokročilé oddělení

Pokročilé oddělení je určeno žákům od 4. do 9. ročníku, kteří mají se zpěvem více zkušeností. Ve školním roce 2017-2018 zde pracuje 29 žáků. Většina zpěváků absolvovala přípravné oddělení, kde se seznámila s prací ve sboru, takže se jedná o zkušenější zpěváky, kteří mají osvojeny základy pěvecké techniky, potřebné hudební dovednosti, znalosti z oblasti hlasové výchovy a dodržují prvky hlasové hygieny. Ačkoli se jedná o početnější skupinu, která je rozdělena na zpěvní hlasy a zpívá skladby jednohlasé až tříhlasé, je práce s tímto oddělením jednodušší vzhledem ke skutečnosti, že již mají děti se zpěvem zkušenosti, mají osvojeny hudební návyky a není třeba jim neustále opakovat, jak správně mají stát, sedět, dýchat nebo artikulovat.

Jedná se o žáky prvního i druhého stupně základní školy, ale i přesto spolu jednotliví členové vychází velmi dobře, adekvátně komunikují a spolupracují. Schopnost soustředit se je již u starších dětí dlouhodobější, proto je práce s nimi jednodušší.

Dotazníkového šetření zaměřeného na repertoár sboru se zúčastnilo celkem dvacet jedna žáků, z toho čtyři chlapci a sedmnáct dívek. Všichni dotazovaní chodí do sboru rádi. Ve většině případů se jedná o pěvecky velmi zkušené žáky, kteří absolvovali přípravu ve sboru přípravném a nyní si své pěvecké dovednosti zdokonalují. Chlapci a dívky se vzájemně podporují, mají mezi sebou kamarádské vztahy a na zkouškách se pěvecky příjemně doplňují. Ačkoli chlapců ve sboru není moc, jedná se o nadšené zpěváky, kteří si z případných posměšků od jiných chlapců, že místo fotbalu zpívají ve sboru, nic nedělají, a naopak považují své pěvecké aktivity za přínosné.

4.2.3 Sbormistr a korepetitor

Sbormistryně Radka Samková založila pěvecký sbor v roce 2012. Řídí sbor na vystoupeních, nacvičuje a zkouší. Když sbormistryně začínala na ZŠ, vyučovala hudební výchovu a působila ve školní družině. Nyní je paní učitelka na prvním stupni a vede svou třídu druháků. Dále ještě vyučuje hudební výchovu ve 2. B a v 5. třídě. Od dětství milovala hudbu. Hrála na klavír a housle od 5 let a navštěvovala pěvecký sbor Severáček. Pravidelně docházela na zkoušky do základní umělecké školy.

Korepetitorem sboru je učitelka hudby, která vede hodiny zpěvu a hry na klavír. V dětství navštěvovala pěvecký sbor Vrabčáci v Jablonci nad Nisou. Docházela na hodiny klavíru do základní umělecké školy v Jablonci nad Nisou. Je lektorkou hry na klavíru, zpěvu a předškolní přípravy a její aprobací je i korepetice. Působí také jako asistent dramaturga/produkce v klubu Na Rampě.

4.3 Činnost sboru

Základní činností sboru je účast na školních akcích, např. na školních slavnostech, vystoupení na dni matek nebo oblíbené Zpívání na schodech. Další důležité příležitosti ke zpěvu sboru poskytuje město Liberec. Sbor pravidelně vystupuje na libereckém Adventu, v PKO Liberec na jarním a vánočním koncertu a také před libereckou radnicí. Radost také dodává starším posluchačům z blízkého Domu seniorů Františkov, kde vystupuje 2x ročně.

Sbor Slunečnice se snaží držet krok i se známými a úspěšnými sbory fungující v České republice. Ačkoli nemá příliš dlouhou historii, aktivně se účastní soutěží, přehlídek a festivalů, pořádá koncerty a vystoupení.

4.3.1 Zkoušky a soustředění

Sbor má každý týden pravidelné schůzky. Ve školním roce 2017-2018 se sbor schází vždy jednou týdně ve středu. Jak již bylo psáno výše, nejprve zkouší přípravné oddělení a poté sbor pokročilých zpěváků. Díky pravidelným schůzkám již mají děti bohatý repertoár a jejich pěvecká technika je každý týden zdokonalována.

Pěvecký sbor Slunečnice se také pravidelně připravuje na soustředění, které probíhá dvakrát ročně – na jaře a na podzim. Tato soustředění probíhají před soutěžemi a v období častějších koncertů. Pro děti to není pouze příležitost k aktivnímu zpěvu a náročnějšímu tréninku, ale i možnost změnit prostředí a prožít hezké chvíle se svými pěveckými kamarády. Na soustředění se vždy těší celý kolektiv sboru i díky získání atmosféry z jiného prostředí, které motivuje žáky a poskytuje jim náměty k sebezdokonalení.

Soustředění většinou probíhá o víkendu od pátku do neděle. Střídají se hudební bloky zaměřené na nácvik a procvičování nových i starších písniček, které je třeba s žáky na vystoupení či soutěž nacvičit s odpočinkovými činnostmi. V rámci jednotlivých hudebních bloků se klade důraz i na hlasovou výchovu, rytmická cvičení a instrumentální aktivity. Následující tabulka 1 ukazuje vzorový program soustředění z podzimu roku 2016.

Soustředění pěveckého sboru – pátek 4.11.2016		
	Příjezd, seznámení s prostředím, vytváření pravidel, ubytování	10:30 – 11:45
	Oběd	12:00 – 12:45
	Polední klid	12:45 – 13:45
1	Blok	13:45 – 15:15
	Dechová cvičení, dechové hry, hromadné rozezpívání, opakování písní – Den naruby, Zamotaná písnička, Ví va ví vala muzika – kánon, Což se mně má milá hezká zdáš, seznámení s písní – Nesmí sobě žádný voják, Veselé vánoční hody - moll, Široký, hluboký – dvojhlas, písně na koncert s Petrem Bende	
	Svačina, Vycházka	15:00 – 16:30
2	Blok	16:30 – 18:00
	Krátké rozezpívání, rytmické hry na tělo, opakování písně – Veselé vánoční hody - moll, Černé oči jděte spát– dvojhlas, Široký, hluboký – dvojhlas- rozdělení soprán, alt, nácvik koledy - Vánoce, vánoce přicházejí, Nesmí sobě žádný voják, kánon – Ví va ví vala muzika, Zamotaná písnička - dvojhlas	
	Večeře	18:00 – 18:45
3	Blok	18:45 – 19:45
	Dechové hry, rozezpívání stupnice solmizačního cvičení, opakování písní a kánonu Ví va ví vala muzika, Německá, dvojhlas – Široký, hluboký, Den naruby, koleda – Vánoce, Štěstí zdraví, Nesem Vám noviny, seznámení s písněmi, které budeme zpívat s Petrem Bende - poslech	
	Svačina	19:45 – 20:00
4	Blok	20:00 – 20:45
	rytmická hra – DOMINO, had – určení hlavy, těla a konec hada, vedoucí hráč bubnuje, tleská, pleská, dupe, vyjadřuje pohybem určitý rytmus, stále opakuje a udržuje rytmus, ostatní se postupně přidávají formou ronda nebo postupně rozšiřuje orchestr hráčů.	
	Večerka	21:00
Soustředění pěveckého sboru – sobota 5.11.2016		
	Snídaně:	07:30 – 8:15
1	Blok	8:30 – 10:30
	Dechová cvičení, rytmické hry – hra na ozvěnu, hromadné rozezpívání, solmizační stupnice (dvojhlasně), opakování dynamiky dle dirigování, opakování písní – Zamotaná písnička, Ví va ví vala muzika, Černé oči, Nesmí sobě žádný voják, Široký hluboký, rozdělení do skupin hlasová výchova (kdo nebude mít hlasovou výchovu, bude vymýšlet říkadla s mluveným doprovodem a malovat si), v případě pěkného počasí – pobyt venku, míčové hry, skluzavka, houpačka, pohybové hry	
	Přestávka (svačina)	10:30 – 10:50
2	Blok	10:50 – 12:00
	Pokračování v hlasové výchově (kdo nebude mít hlasovou výchovu, dokončuje své říkadlo s mluveným doprovodem, společenské hry u stolečků – skupina, která nezpívá – sportovní činnost – kruhy, obruče, pohybové hry – paní Pižlová, za hezkého počasí i venku), nácvik dvojhlasu-Nesmí sobě žádný voják	
	Oběd	12:00 – 12:45

	Polední klid	12:45 – 13:45
3	Blok	13:45 – 15:00
	Krátké rozezpívání, hra na Orffovy nástroje, hra na rytmické rondo s orffovými nástroji, opakování Vánočních koled, kánonu a dvojhlasů, seznámení s písní – V jeslích dítě spinká.	
	Svačina, Vycházka	15:00 – 16:30
4	Blok	16:30 – 18:00
	Rozezpívání, opakování písně – Nesmí sobě žádný voják, Vrabčí písničky, Zamotaná písnička, dvojhlasy – Černé oči, Široký hluboký, písně na koncert s Petrem Bende	
	Večeře	18:00 – 18:45
5	Blok	18:45 – 19:30
	Opakování písní z celého dne	
	Svačina	19:30 - 19:45
6.	Blok	19:45 – 20:45
	Hudební večer plný her, stezka odvahy	
	Večerka	21:00
Soustředění pěveckého sboru – neděle 6.11.2016		
1	Snídaně:	07:30 – 8:15
1	Blok	8:30 – 10:30
	Dechová cvičení, rozezpívání, opakování všech písní ze soustředění	
	Přestávka (svačina)	10:30 – 10:50
2	Blok	10:50 – 12:00
	Dvojhlas – Široký, hluboký, Den naruby, Zamotaná písnička, Nesmí sobě žádný voják, písně na koncert s Petrem Bende	
	Oběd, odjezd do Liberce	12:00

Tabulka 1 - Program soustředění

4.3.2 Koncerty a vystoupení

Sbor pořádá koncerty pro rodiče žáků i pro veřejnost. Častá jsou vystoupení v rámci školy zejména na školních akcích. Děti v prosinci 2017 zpívaly v Jabloneckém divadle se zpěvákem Petrem Bende. Pravidelně vystupuje na Veletrhu dětské knihy. Před Vánocemi se vystupovalo na tribuně Staroměstského náměstí a u liberecké radnice. Dále jsou pro rodiče pravidelné koncerty v Experimentálním studiu v Liberci a v Severočeském muzeu.

Naši zpěváci také pořádají vystoupení pro onkologicky nemocné pacienty v nemocnici Liberec a pro obyvatele Domu seniorů ve Františkově. Tato vystoupení jsou pro malé i větší zpěváky velmi důležitá a obzvlášť příjemná, protože se jedná o velmi vděčné publikum, které s nadšením přijímají všechny písně, které jim děti zpívají. Samy děti také pocítují, že vystoupením pro tyto lidi pomáhají druhým a způsobují jim radost.

4.3.3 Soutěže

Sbor pravidelně každým rokem navštěvuje Krajskou přehlídku pěveckých sborů v divadle Jablonec nad Nisou. Loni sbor získal stříbrné pásmo, letos bronzové. Sbor také dvakrát vystupoval na Zahradě písní v Praze, na Mezinárodním festivalu v Českých Budějovicích, Českém Krumlově a Litomyšli a festivalu v Jablonci nad Nisou.

4.3.4 Mezinárodní festivaly

Sbor navštívil Mezinárodní festival v Jižních Čechách, a také mezinárodní festival sborového zpěvu Cantate Budweis v Českých Budějovicích a v Českém Krumlově. Účastnil se také festivalu v Litomyšli.

5 Repertoár

V pěveckém sboru Slunečnice zpívá přípravný sbor jednohlasé skladby, zatímco pokročilý sbor zpívá převážně dvojhlasé a tříhlasé skladby. Repertoár je poměrně pestrý, od lidových písní, přes filmové a pohádkové písničky, až po vánoční koledy. Strategii sboru je pracovat na kvalitě repertoáru. Ačkoli by se mohlo zdát, že zpěváci Slunečnice trénují oproti jiným sborům méně skladeb a písní, věnuje se pozornost co nejlepšímu osvojení písně a dává se přednost kvalitnímu nácviku před kvantitou.

Při výběru písní se vždy vychází ze zájmu a zkušenosti zpěváků – písně se vybírají takové, aby se dětem líbily a aby jim rozuměly. Po každém představení písně proto (zejména v přípravném sboru) sbormistr pročítá text písně a složitější či nesrozumitelné pasáže dětem vysvětluje, aby se do písně dokázaly lépe vcítit. Starší zpěváci většinou nemají problém pochopit smysl textu písně, ale žáci prvního stupně ještě kvůli svému nízkému věku často potřebují bližší vysvětlení, o čem přesně se v písni zpívá. Jako jeden z příkladů, proč je třeba si s žáky vysvětlit význam písňového textu, můžeme uvést umělou píseň „Bedna od whisky“: „*Tak kopni do tý bedny, ať panstvo nečeká, jsou dlouhý schody do nebe a štreka daleká. Do nebeskýho báru, já sucho v krku mám, tak kopni do tý bedny, ať na cestu se dám.*“ Mohlo by se zdát, že není v porozumění textu žádný problém, ovšem žáci prvního stupně nemají žádnou zkušenost s popravou, a proto si nedokáží spojit, že durová, veselá, rytmická písnička pojednává o tom, že je někdo odsouzen k smrti a stojí s oprátkou na krku na krabici od whisky, aby byl popraven.

V této kapitole představíme nejčastější a nejoblíbenější autory sborových písní, která sbor Slunečnice zpívá. Po krátkém představení autora uvedeme popis autorových skladeb, které žáci ve sboru nacvičili. Prostřednictvím dotazníků bylo zjišťováno, jaké písně mají žáci v největší oblibě od jednotlivých autorů i z řady lidových a umělých písní, které v rámci zkoušek sbor nacvičil. Před dotazováním jsme si stanovili následující předpoklady, které se po vyhodnocení výsledků pokusíme potvrdit nebo vyvrátit:

- 1. Žáci z pokročilého sboru preferují vícehlasý zpěv, zatímco žáci z přípravného sboru dávají přednost zpěvu jednohlasému.**
- 2. Žáci z přípravného sboru mají raději písně rychlé, zatímco žáci z pokročilého sboru preferují písně pomalé.**
- 3. Umělé a pohádkové písně jsou u žáků oblíbenější než písně lidové.**
- 4. Nejoblíbenější lidovou písní je Hava nagila a nejméně oblíbená je píseň Dobrú noc.**

5.1 Preference písní

V dotazníku byly žákům kromě filtračních otázek zaměřených na pohlaví a typ sboru, který navštěvují, položeny otázky, zda preferují písně rychlé či pomalé, veselé nebo smutné, jednohlasé či vícehlasé, lidové nebo umělé.

- **Přehled respondentů**

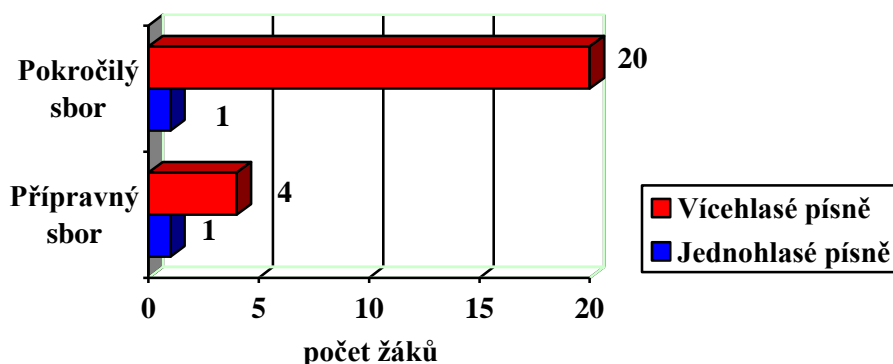
Výzkumu se zúčastnilo celkem dvacet šest účastníků pěveckého sboru, z toho celkem pět chlapců a dvacet jedna dívek. Počet chlapců a dívek uvádí tabulka 2.

sbor	celkem žáků	chlapců	dívek
přípravný	5	1	4
pokročilý	21	4	17

Tabulka 2 Přehled žáků

- **Preference jednohlasých nebo vícehlasých písní**

U otázky, zda žáci preferují jednohlasé nebo vícehlasé písně, jsme předpokládali následující: **Žáci z pokročilého sboru preferují vícehlasý zpěv, zatímco žáci z přípravného sboru dávají přednost zpěvu jednohlasému.** Graf 1 udává výsledky všech respondentů. Z grafu je patrné, že vícehlasý zpěv preferuje celkem dvacet čtyři dotazovaných žáků, pouze dva žáci dávají přednost zpěvu jednohlasému.

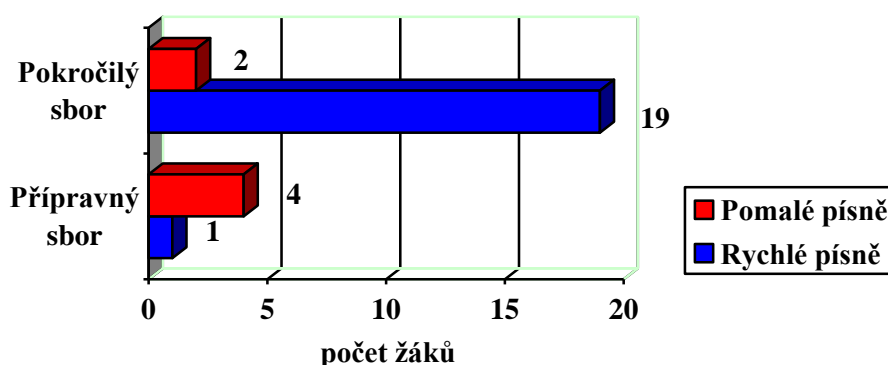

Graf 1 Jednohlasé nebo vícehlasé písně

Náš předpoklad, že žáci z pokročilého sboru preferují vícehlasý zpěv, zatímco žáci z přípravného sboru dávají přednost zpěvu jednohlasému, byl vyvrácen. Je pravda, že žáci z pokročilého sboru preferují vícehlasý zpěv, ale není pravda, že žáci přípravného sboru dávají přednost zpěvu jednohlasému.

- **Preference pomalých nebo rychlých písní**

U otázky, zda žáci preferují písně rychlé nebo pomalé, jsme předpokládali následující: **Žáci z přípravného sboru mají raději písně rychlé, zatímco žáci z pokročilého sboru preferují písně pomalé.** Výsledky všech respondentů na tuto otázku uvádí graf 2. Z grafu je patrné, že v pokročilém sboru žáci preferují písně rychlé, zatímco v přípravném sboru dávají žáci přednost písním pomalým.

Graf 2 Pomalé nebo rychlé písně

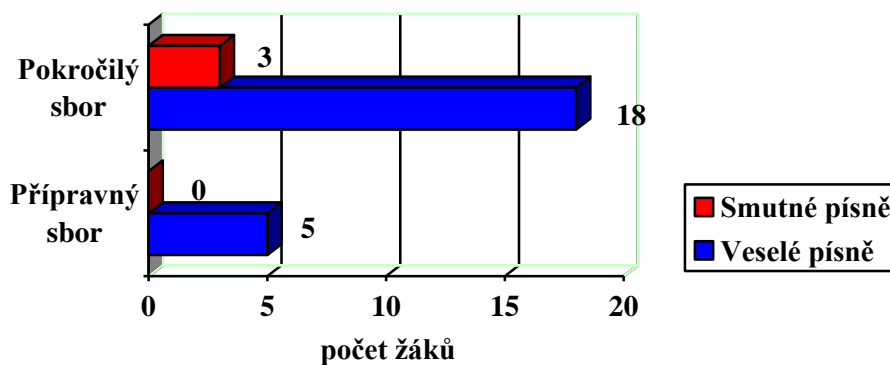
Náš předpoklad, že žáci z přípravného sboru mají raději písně rychlé, zatímco žáci z pokročilého sboru preferují písně pomalé, byl vyvrácen. Na základě dotazníku bylo zjištěno, že právě naopak preferují pokročilí zpěváci písně rychlé, zatímco žáci z přípravného sboru mají raději písně pomalé a klidné. Rychlé písně preferuje celkem dvacet dotazovaných žáků a pomalé písně šest žáků.

Z pozorování žáků na zkouškách i rozhovorů se žáky je patrné, že všichni žáci zpívají rádi písně, které se ve sboru učí, ať jsou rychlé či pomalé, jednohlasé nebo vícehlasé. Jeden chlapec k tomu dodává: „Mám radši písně rychlé, které jsou většinou veselé a vtipné. Rychlé písničky se dokážu vždycky naučit mnohem rychleji, ať se jedná o text nebo melodii. Pomalé písně jsou většinou smutnější a plné dlouhých a vázaných tónů, na které je třeba více pracovat s dechem, a proto jsou pro mě náročnější.“

- **Preference veselých nebo smutných písní**

Z hlediska hudebních preferencí byla žákům položena otázka, zda mají raději veselé nebo smutné písně. Tomu předcházela otázka zaměřená na písně rychlé či pomalé. Někteří žáci při vyplňování poznamenali, že se jedná o stejné otázky. Ne vždy je to ovšem pravda. Zatímco většina pomalých písní má smutný text a většina rychlých písní text veselý, může to být i naopak a můžeme se setkat i s rychlou písní, která je smutná, nebo s pomalou písní s veselým textem. Tyto možnosti jsou velmi časté u lidových písní. Jako příklad můžeme opět zmínit píseň Bedna od whisky, která byla uvedena na začátku kapitoly. Jedná se o rychlou píseň s rádoby veselým textem, ve své podstatě se ovšem jedná o píseň smutnou. Těchto rozporů mezi rychlostí a textovým obsahem písně si všimají spíše žáci druhého stupně základní školy, kteří již více přemýšlí nad smyslem textů.

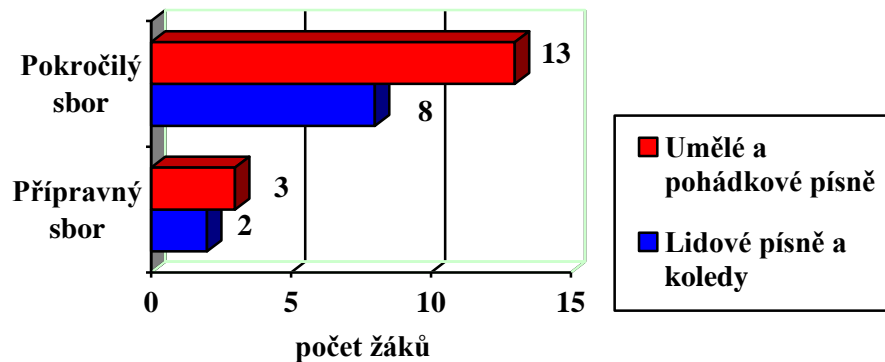
Zda mají žáci raději písně veselé nebo smutné, ukazuje graf 3. Většina žáků preferuje písně veselé, což je z hlediska jejich věku předpokládané. Z dvaceti šesti dotazovaných žáků mají pouze tři dotazovaní raději písně smutné. Po důkladném pročtení odpovědí jsme zjistili, že se jedná o dívky. Dvě z nich v předchozí otázce (týkající se písní rychlých či pomalých) uvedly, že mají raději písně pomalé. Jelikož se jedná o žákyně navštěvující pokročilý sbor, je velmi pravděpodobné, že je tato preference dána věkem spojeným s problémy teenagerů.

Graf 3 Veselé nebo smutné písně

- **Preference lidových nebo umělých písní**

Následující otázka, která byla respondentům položena, byla založena na následujícím předpokladu: **Umělé a pohádkové písně jsou u žáků oblíbenější než písně lidové.** Žáci vybírali buď písně lidové, k nimž byly přiřazeny i koledy, nebo písně umělé a pohádkové. Odpovědi žáků ukazuje graf 4.

Graf 4 Lidové nebo umělé písně

Zjistit oblíbenost lidových nebo umělých písní bylo poměrně složité. Z grafu je patrné, že výsledky jsou poměrně vyrovnané. V přípravném sboru preferují umělé písně tři žáci, zatímco dva žáci preferují písně lidové. Ani v pokročilém sboru se nedá hovořit o jednoznačné převaze určitého typu písně. Zatímco lidové písně preferuje osm žáků, umělé písně preferuje třináct dotazovaných žáků.

Celkem šestnáct respondentů preferuje písně umělé, zatímco deset z nich dává přednost písním lidovým. Náš předpoklad byl potvrzen, ovšem musíme dodat, že i přesto byly odpovědi všech respondentů velmi vyrovnané a nedá se tedy se stoprocentní platností tvrdit, že lidové písně nemají své místo nebo že by je žáci neměli rádi.

Shrnutí poznatků

Z uvedených grafů jsme zjistili, že:

- žáci preferují písně vícehlasé
- žáci mají raději písně rychlé
- oblíbenější jsou veselé písně
- žáci mají raději písně umělé a pohádkové než písně lidové (ačkoli byly výsledky poměrně vyrovnané)

5.2 Milan Uherek

Jedním ze skladatelů, jehož písně má sbor Slunečnice ve veliké oblibě, je sbormistr, skladatel a pedagog Milan Uherek, který za svoji činnost získal čestné občanství města Liberec. Uherek byl v letech 1954–2004 sbormistrem, korepetitorem a dirigentem opery Divadla F. X. Šaldy v Liberci.

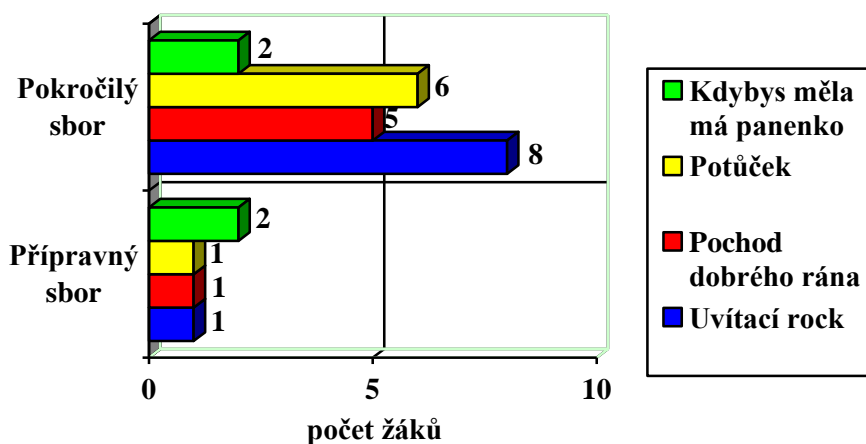
Milan Uherek je patrně nejvíce znám kvůli své sbormistrovské činnosti. V roce 1954 založil se svou ženou Jiřinou dětský pěvecký sbor, který o čtyři roky později přijal jméno Severáček. Severáček získal mnoho významných ocenění v kategorii sborů, ale také získal uznání za dirigentský výkon – Uherek získal několikanásobný titul nejlepšího sbormistra. O úspěšnosti sboru vypovídají např. první místa na mezinárodních soutěžích – Neerpelt 1968, 1968, 1994, Tours 1983, Cantonigros 1984, 1994, Nantes 1991 atd. V mezinárodních sborových soutěžích Severáček získal více než 25 vítězných umístění. Sbor také vystupoval v letech 1978 a 1988 na Pražském jaru a absolvoval řadu koncertních turné po celém světě (Anglie, Belgie, Itálie, Francie, Jordánsko, Rusko, Skandinávie, Španělsko, USA a další). Milan Uherek pro potřeby Severáčku upravil stovky českých i cizích lidových písní určených dětským nebo smíšeným sborům. Pro děti napsal písňové cykly: Hrátky se zvířátky, Jarní trojlístek, Od jara do zimy, Vrabčí písničky a další. Je také autorem scénické hudby k činohrám. Za zmínku stojí také jeho vědecká práce, která je zaměřena na sborový zpěv a pedagogiku. (ČESKÝ HUDEBNÍ SLOVNÍK. *Milan Uherek* [cit. 6.4.2018])

Kromě několika vítězných umístění Severáčku a několikanásobnému titulu nejlepšího sbormistra je Uherek držitelem čtyř čestných cen. V roce 1988 získal Cenu Františka Lýska, v roce 1998 Cenu Nadace Život umělce Senior Prix, v roce 2000 Cenu Bedřicha Smetany a v roce 2001 Cenu ministra kultury. (ČESKÉ SBORY, Milan Uherek [cit. 6.4.2018])

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto čtyři skladby:

- Kdybys měla má panenka
- Uvítací rock (z cyklu Vrabčí cestování)
- Pochod dobrého rána (z cyklu Vrabčí cestování)
- Potůček

Z výzkumu vyplynulo, že jsou všechny uvedené skladby Milana Uherka u žáků oblíbené, a je proto velmi obtížné vybrat nejoblíbenější. Odpovědi žáků dokazují, že písně Milana Uherka v repertoáru nesmí chybět, protože jsou pro mladší i starší zpěváky přitažlivé a právem je mají v oblíbě. Přesné výsledky ukazuje graf 5.

Graf 5 Milan Uherk

Zcela jednoznačně lze z grafu vyčíst, že v pokročilém sboru mají žáci nejméně rádi píseň Kdybys měla má panenka, zatímco nejvyšší počet žáků uvedl jako nejoblíbenější píseň Uvítací rock. Celkové počty hlasů ukazuje tabulka 3.

Uvítací rock	Potůček	Pochod dobrého rána	Kdybys měla má panenka
9	7	6	4

Tabulka 3 Písně Milana Uherka

Když sečteme všechny uvedené hlasy, zjistíme, že nejoblíbenější písničkou Milana Uherka je u žáků píseň Uvítací rock, poté Potůček, následně Pochod dobrého rána, a nakonec Kdybys měla má panenka. Jak již ovšem bylo řečeno, výsledky jsou velmi těsné, a proto můžeme konstatovat, že každá z písní Milana Uherka je oblíbená a má své důležité místo v repertoáru sboru.

5.3 Emil Hradecký

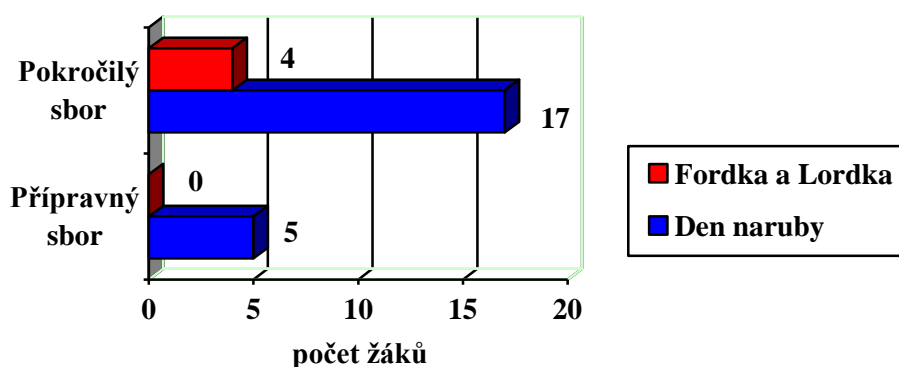
Druhým nejoblíbenějším hudebníkem, jehož skladby sbor Slunečnice rád přebírá, je skladatel, pedagog a hudební vydavatel Emil Hradecký. Vystudoval hru na klavír na konzervatoři v Praze a působí jako pedagog na pražské základní umělecké škole. V roce 1990 založil hudební vydavatelství pojmenované „Emil Hradecký“, které vydává instruktivní pomůcky a učebnice pro děti a mládež. (ČESKÝ HUDEBNÍ SLOVNÍK. *Emil Hradecký* [cit. 6.4.2018])

Tento skvělý hudebník komponuje instrumentální a vokální skladby. Jeho skladatelská činnost je určena především pro děti. Jeho instruktivní a sborové skladby byly oceněny v soutěžích Dětská nota a Letenská vonička a jsou založené na postupech nonartificiální hudby, zejména taneční hudby a jazzu. „Během své pedagogické činnosti došel k poznání, že děti motivuje ke hře na hudební nástroj jazzová a taneční hudba. Výrazná rytmika skladeb jim otevírá nový hudební svět.“ (EMIL HRADECKÝ. *Emil Hradecký* [cit. 6.4.2018])

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto dvě skladby:

- Den naruby
- Fordka a Lordka

Jelikož od Emila Hradeckého žáci nacvičili v průběhu posledních dvou let pouze dvě písně, předpokládali jsme, že výsledky budou jednoznačnější než v případě písní Milana Uherka, kterých bylo nacvičeno dvakrát více. Odpovědi na oblibu písní Emila Hradeckého u žáků ukazuje graf 6. Naprostá většina žáků má raději píseň Den naruby. Tuto odpověď zvolilo celkem dvacet dva žáků.

Graf 6 Emil Hradecký

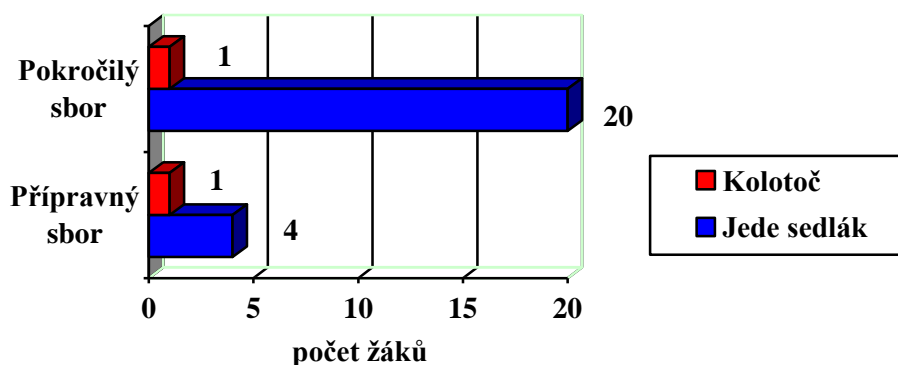
5.4 Zdeněk Lukáš

Dalším z oblíbených autorů, jehož písně sbor Slunečnice zpívá, je Zdeněk Lukáš. Tento talentovaný hudebník založil v roce 1954 plzeňský pěvecký sbor Česká píseň, jehož cílem mělo být především pravidelné pořizování nahrávek úprav lidových písní do rozhlasového pořadu Hrají a zpívají Plzeňáci. Byl také sbormistrem ženského sboru Československého státního souboru písní a tanců. Od roku 1979 se věnoval pouze kompozici. Patří mezi nejvýznamnější a nejznámější skladatele sborové tvorby v České republice. Jeho skladby má v oblibě většina českých pěveckých sborů. Lukáš upravil stovky lidových písní. Některé jeho skladby byly oceněny nejen u nás, ale i v zahraničí. Ze všech ocenění bychom rádi uvedli osmihlasý smíšený sbor Podej mi ruku (1980), který byl oceněn Českým hudebním fondem. (ČESKÉ SBORY. *Zdeněk Lukáš* [cit. 6.4.2018])

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto dvě skladby:

- Jede sedlák
- Kolotoč

Podobně jako u Emila Hradeckého i v případě Zdeňka Lukáše byly v dotazníku k výběru pouze dvě písně. Graf 7 ukazuje, jak dopadlo hlasování žáků a která píseň tohoto skvělého autora se jim líbí víc.

Graf 7 Zdeněk Lukáš

Naprostá většina žáků preferuje píseň Jede sedlák. Tuto variantu vybralo dvacet čtyři dotazovaných žáků, pouze jedna dívka z přípravného sboru a jeden chlapec z pokročilého sboru dávají přednost písni Kolotoč.

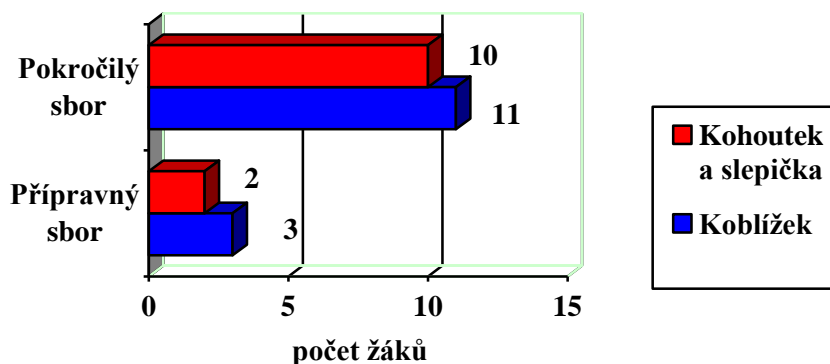
5.5 Anežka Cvejnová

Liberecká písničkářka Anežka Cvejnová, která je autorkou CD Anděl na hnoji skládá hudbu i texty písní sama a její dětské písně jsou velmi zajímavé a chytlavé. Dětem se velmi líbí a rády je zpívají.

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto dvě skladby:

- Kohoutek a slepička
- Koblížek

Anežka Cvejnová a její pohádkové písně nejsou oblíbené pouze u žáků mladšího školního věku, ale i žáků starších. Jelikož i v případě této skvělé písničkářky vybírali žáci pouze ze dvou písní, byli jsme zvědaví, jakých odpovědí se dočkáme. Tyto moderní úpravy písní klasických dětských pohádek jsou ovšem pro žáky natolik zajímavé, že jsou výsledky velmi vyrovnané, jak ukazuje graf 8.

Graf 8 Anežka Cvejnová

Píseň Koblížek má v přípravném i pokročilém sboru převahu jednoho hlasu, což je velmi těsný výsledek. Písničku Koblížek má raději celkem čtrnáct žáků, zatímco písničku Kohoutek a slepička zvolilo dvanáct žáků účastnících se výzkumu. Je velmi překvapující, jak jsou výsledky těchto písní vyrovnané. Někteří respondenti po dokončení dotazníku sdělili, že u této otázky nějakou chvíli váhali, než zvolili odpověď. Není třeba dodávat, že vzhledem k takovému výsledku je Anežka Cvejnová důležitou písničkářkou, jejíž písně jsou důležitou součástí repertoáru, protože je mají rádi všichni zpěváci.

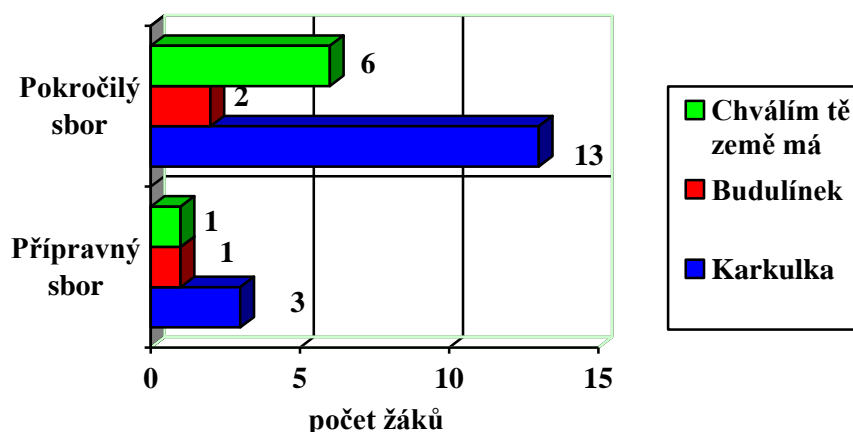
5.6 Zdeněk Svěrák

Jméno Zdeněk Svěrák není třeba představovat. Písně známé slavné dvojice Uhlíře a Svěráka jsou oblíbené u více generací než jen u dětí. Chytlavé melodie a promyšlené texty lákají svou originalitou a netradičností. Svěrák si s velkou oblibou hraje se slovy a rýmy a jeho texty jsou zvukomalebné.

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto tři skladby:

- Karkulka (pohádková písnička)
- Budulínek (pohádková písnička)
- Chválím tě země má

Zdeněk Svěrák a jeho písně jsou již v dnešní době u žáků natolik známé, že nás jejich obliba nepřekvapuje. Svěrákovy písničky jsou veselé a hravé, mají chytlavé melodie i texty. Výsledky týkající se preference skladeb tohoto skvělého písničkáře ukazuje graf 9.

Graf 9 Zdeněk Svěrák

Z uvedených skladeb je u žáků nejoblíbenější písnička Karkulka, kterou zvolilo celkem šestnáct zpěváku. Jedná se o písničku, která dosáhla nejvyššího počtu hlasů v přípravném i pokročilém sboru. Druhou oblíbenou písničkou Zdeňka Svěráka je pomalá písnička Chválím tě země má, kterou zvolilo sedm dotazovaných. Překvapivé pro nás bylo, že jediný chlapec z přípravného sboru, který se testování zúčastnil, preferuje píseň Chválím tě země má. Nejmenšího počtu se dočkala písnička Budulínek.

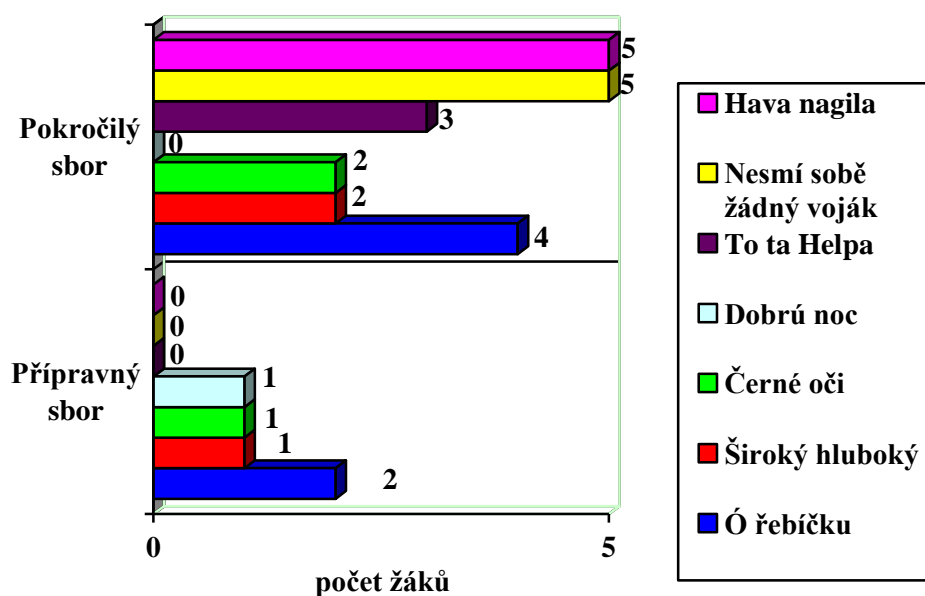
5.7 Lidové písně

Lidové písně jsou nedílnou součástí každého repertoáru všech hudebních útvarů. Děti se s nimi setkávají od narození, maminky je učí nejoblíbenější a nejjednodušší lidové písně, zpívají je v mateřské škole i v hodinách hudební výchovy. Vyznačují se láskou k přírodě a životu, a proto jsou dětem blízké a mají je rády. Typická je pro ně jednoduchá a chytlivá melodie a text, který děti většinou bez problémů pochopí.

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto lidové písně:

- Ó řebíčku – v úpravě J. Klobouka
- Široký hluboký
- Černé oči
- Dobru noc
- To ta Helpa
- Nesmí sobě žádný voják (vojenská lidová píseň)
- Hava nagila (hebrejská lidová píseň), což je píseň oblíbená zejména v židovských a řeckých komunitách a je zpívána při oslavách. Jedná se o nápěv chasidské melodie neznámého původu. Tato píseň, kterou lze doslovně přeložit jako „Radujme se“ je symbolem židovství.

Velmi těžký výběr měli žáci u otázky zjišťující oblibu lidových písní. Ze všech nacvičených písní je pro žáky každá něčím zajímavá a všechny jsou oblíbené. Naším předpokladem bylo následující: **Nejoblíbenější lidovou písní je Hava nagila a nejméně oblíbená je píseň Dobrú noc.** Graf 10 ukazuje všechny odpovědi. V přípravném sboru byly výsledky velmi vyrovnané, nejvíce hlasů získala píseň Ó řebíčku. V pokročilém sboru došlo ke shodě u písniček Nava nagila a Nesmí sobě žádný voják, zatímco písničku Dobrú noc nezvolil nikdo z dotazovaných žáků.

Graf 10 Lidové písně

Přesné počty všech hlasů uvádí tabulka 4. Z ní je patrné, že jsou výsledky opět poměrně vyrovnané, ovšem nejvyšší počet hlasů získala písnička Ó řebíčku a hned poté písničky Nesmí sobě žádný voják a Hava nagila. Píseň Dobrú noc nezískala žádný hlas a je tedy podle hodnocení žáků nejméně oblíbenou písní.

Ó řebíčku	Nesmí sobě žádný voják	Hava nagila	To ta Helpa	Černé oči	Široký hluboký	Dobrú noc
6	5	5	3	3	3	0

Tabulka 4 Lidové písně

Předpoklad, že bude u žáků nejoblíbenější lidovou písní Hava nagila a nejméně oblíbená píseň Dobrú noc, byl částečně potvrzen a částečně vyvrácen. Je pravda, že nejméně oblíbená je píseň Dobrú noc, není ovšem pravda, že by nejoblíbenější písničkou byla Hava nagila. Ačkoli je hebrejská píseň Hava nagila nesmírně oblíbená a výsledky byly velmi vyrovnané, získala největší počet hlasů písnička Ó řebíčku.

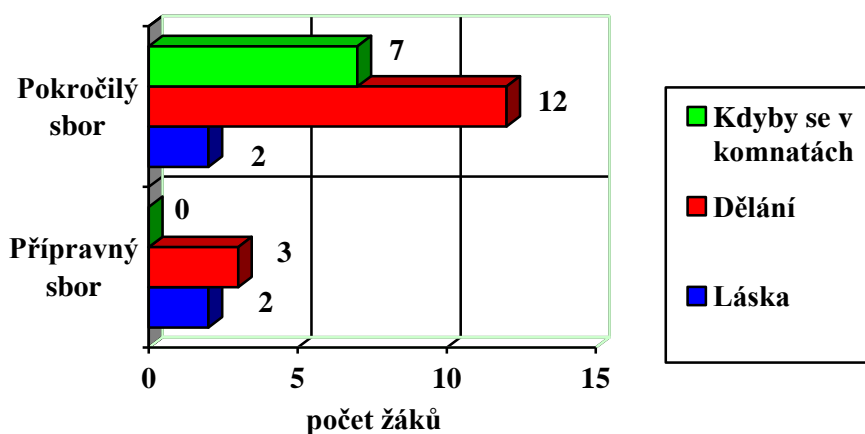
5.8 Pohádkové písně

Téměř každé dítě má rádo pohádky a s radostí si zazpívá nějakou krásnou pohádkovou písničku. Tato obliba je častější u dětí předškolního a mladšího školního věku. Pohádkové písně nacvičuje přípravný sbor.

Sbor Slunečnice nacvičil v průběhu posledních dvou let tyto tři pohádkové skladby:

- Láska (Slyším své srdce bít)
- Kdyby se v komnatách
- Dělání

Graf 11 ukazuje, kolik žáků pokročilého a kolik žáků přípravného sboru preferuje pohádkové písně Láska, Dělání a Kdyby se v komnatách. V pokročilém sboru získala nejvíce hlasů písnička Dělání a nejméně písnička Láska. V přípravném sboru byly výsledky poměrně vyrovnané, tři žáci preferují píseň Dělání a dva žáci písničku Láska.

Graf 11 Pohádkové písně

Jak je patrné z grafu 11, nejoblíbenější písničkou z pohádek je písnička Dělání, která získala celkem patnáct hlasů. Druhou nejoblíbenější je písnička Kdyby se v komnatách se sedmi hlasy a písnička Láska získala čtyři hlasy.

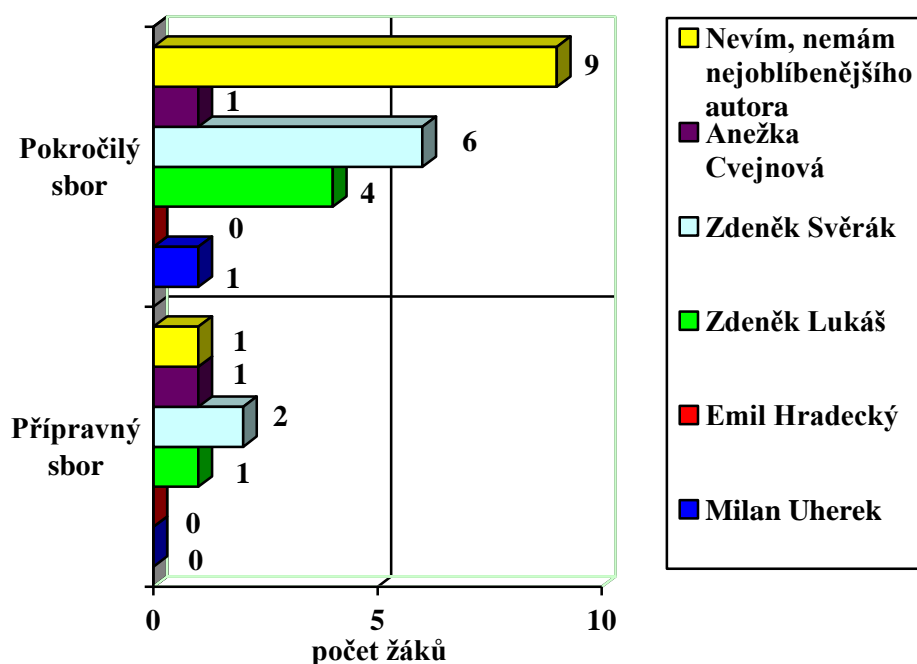
5.9 Nejoblíbenější skladatelé a písně

Ačkoli je velice těžké vybrat pouze jednoho oblíbeného autora, položili jsme účastníkům sboru otázku, kterého autora mají nejradši. Na výběr měli hudební skladatele, o kterých byla řeč v této kapitole.

Kromě oblíbenosti autorů bude věnována pozornost písním, které v rámci dotazování získaly největší počet hlasů a jsou od uvedených autorů nejoblíbenější.

5.9.1 Nejoblíbenější skladatel

Na obtížnou otázku „Kdo je mým nejoblíbenějším autorem?“ odpovědělo celkem deset respondentů variantou „nevím, nemám nejoblíbenějšího autora“. Mimo tuto odpověď však v odpovědích často figurovali Zdeněk Svěrák a Zdeněk Lukáš. Přehled, jaké odpovědi jsme získali z obou sborů, udává graf 12.

Graf 12 Nejoblíbenější skladatel

Pro lepší přehlednost se podíváme na tabulku 5, kde jsou všechny odpovědi sečteny. I přes obtížnost úlohy, protože bylo velmi obtížné vybrat pouze jednoho autora, jsme zjistili, že nejoblíbenějším autorem písní je pro žáky sboru Slunečnice Zdeněk Svěrák s osmi hlasy a druhým nejoblíbenějším autorem je Zdeněk Lukáš. Skutečnost, že Emila Hradeckého nevybral žádný respondent, nás vzhledem k oblíbenosti jeho písně Den naruby trochu zaskočila.

Ačkoli není v grafu ani v tabulce uvedena varianta volby jiného autora, je třeba zmínit, že jedna dívka z pokročilého souboru, která zvolila Zdeňka Lukáše, zároveň připsala doplňující informaci, že má v oblíbě i jiného autora. Jedná se o anglickou písničkářku Anne Marie.

Nevím, nemám nejoblíbenějšího autora	Zdeněk Svěrák	Zdeněk Lukáš	Anežka Cvejnová	Milan Uhrek	Emil Hradecký
10	8	5	2	1	0

Tabulka 5 Nejoblíbenější autor

5.9.2 Nejlépe hodnocené písně

Přestože žáci měli vybírat písně daných skladatelů a vybraného žánru (lidové, pohádkové písně), nikoli písně, které v rámci sboru považují za nejlepší, je vhodné se zmínit o písničkách, které byly podle dotazníků žáky hodnocené nejlépe. Jak jsme si všimli podle grafů, v některých případech byla oblíbenost písniček velmi vyrovnaná a nebylo tedy naprosto jednoznačné, které písně mají žáci nejraději. Naopak u následujících písní lze hovořit o tom, že jsou velmi oblíbené a dobře přijímané.

Tabulka 6 uvádí přehled nejlépe hodnocených písní v přípravném sboru, tabulka 7 uvádí přehled nejlépe hodnocených písní ve sboru pokročilém. Když se pozorně podíváme, zjistíme, že všechny písničky se shodují, liší se pouze pořadí prvních dvou písní. Tabulka 8 uvádí souhrnný přehled, v němž jsou sečteny všechny hlasy z obou sborů.

- **Přípravný sbor**

V přípravném sboru žáci mají od Emila Hradeckého nejraději píseň Den naruby, od Zdeňka Lukáše Jede sedlák, od Zdeňka Svěráka píseň Karkulka a píseň Dělání, která byla dotazována jako píseň pohádková a od Anežky Cvejnové píseň Koblížek. Tyto uvedené skladby získaly v rámci testování u jednotlivých autorů nejvíce hlasů a můžeme tedy o nich hovořit jako o oblíbených písních.

počet hlasů (max. 5)	název písně	autor
5	Den naruby	Emil Hradecký
4	Jede sedlák	Zdeněk Lukáš
3	Karkulka	Zdeněk Svěrák
3	Dělání	pohádkové písně (Zdeněk Svěrák)
3	Koblížek	Anežka Cvejnová

Tabulka 6 Nejlépe hodnocení písně – přípravný sbor

- **Pokročilý sbor**

Pokročilý sbor zvolil jako oblíbené písničky stejné písně jako žáci z přípravného sboru. Jediným rozdílem je počet hlasů u písně Zdeňka Lukáše a Emila Hradeckého. Ovšem ostatní písně zůstávají stejné.

počet hlasů (max. 21)	název písně	autor
20	Jede sedlák	Zdeněk Lukáš
17	Den naruby	Emil Hradecký
13	Karkulka	Zdeněk Svěrák
12	Dělání	pohádkové písně (Zdeněk Svěrák)
11	Koblížek	Anežka Cvejnová

Tabulka 7 Nejlépe hodnocené písně – pokročilý sbor

- **Nejlépe hodnocení sborové písně**

Jak je patrné z tabulek 6 a 7, všechny uvedené písně získaly vysoké počty hlasů. Souhrnná tabulka zahrnující hlasy všech členů sboru (tabulka 8) je proto stejná jako tabulka 7, kde byly popsány písně s největším počtem bodů v rámci sboru pokročilého.

počet hlasů (max. 26)	název písně	autor
24	Jede sedlák	Zdeněk Lukáš
23	Den naruby	Emil Hradecký
16	Karkulka	Zdeněk Svěrák
15	Dělání	pohádkové písně (Zdeněk Svěrák)
14	Koblížek	Anežka Cvejnová

Tabulka 8 Písně s největším počtem hlasů

1. Jede sedlák

Úprava lidové písně *Jede sedlák do mlejna* v provedení Zdeňka Lukáše je pro zpěváky atraktivní svou zpěvností a veselostí. Melodie je u všech hlasů snadno zapamatovatelná. Píseň je vícehlasá a všechny hlasy na sebe krásně navazují. Propracovanost písně je patrná již z notového zápisu. Zdeněk Lukáš píseň rozepsal pro čtyři hlasy – soprán, alt, tenor a bas. Hravost textu (výdrum pum pum, hejsasa, horia doria) je oblíbeným prvkem žáků nejen mladšího školního věku, ale i starších zpěváků. Text je srozumitelný a jasný, žáci ho snadno pochopí. Na obrázku 4 je ukázka notového zápisu.

1. Je - de sed - lák do mlej - na, vý - dr - um pum pum.
 2. Hej vy pa - ne mly - ná - ři, vý - dr - um pum pum.
 3. Slož - te ho tam do sen - ce, vý - dr - um pum pum.

Je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de, je - de.

Obrázek 4 Jede sedlák

2. Den naruby

Písnička Den naruby Emila Hradeckého je zajímavá svým veselým a hravým textem, kdy zpěvák zpívá o tom, jak prožil den naruby, „chleba jsem si osladila, čaj jsem zase solila“. S tímto zábavným a pozitivním textem se ztotožní snad každý, kdo někdy prožil podobný den. Díky textu a veselosti písně, která je zpívána v rychlejším tempu, se jedná o jednu z nejoblíbenějších písní sboru Slunečnice.

Přestože text je velmi pěkný a zábavný a snadno zapamatovatelný, písnička je intonačně složitější a dochází k velkým intervalovým skokům mezi slokami a refrémem.

3. Karkulka

Červená Karkulka je jedna z operek, kterou složila známá hudební dvojka Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř. Oblibu ovšem Karkulce nepochybně přineslo i použití písničky v pohádkovém filmu Tři bratři.

Operka Karkulka by se dala rozdělit na několik obrazů. V celé operce vystupuje Karkulka, vlk, holub, myslivec, babička a ptáci v roli vypravěče. Téměř každá postava, která se v průběhu děje objevuje, má vlastní téma, z nichž některá témata jsou rozhovorem nebo posunují děj příběhu. Tato témata jsou krátkého rozsahu a jsou snadno zapamatovatelná. Téma Karkulky je intonačně náročné, ovšem téma holuba je v rytmu i melodii poměrně jednoduché. Textem, rytmem i rozsahem se objevují velmi kontrastní témata. Zatímco vlk a Karkulka jsou postavy vyžadující zpěváka s jistými pěveckými zkušenostmi, postavu holuba zvládnou i méně zdatní zpěváci. Opera se harmonicky odvíjí v tóninách C dur, stejnojmenné c moll a k ní paralelní Es dur. Karkulka a holub zpívají vždycky v dur, vlkova témata jsou vždycky v moll. Střídá se tříčtvrteční a čtyřčtvrteční takt. Rozsah celé operky včetně druhých hlasů je $a - g^2$.

4. Dělán

V písničce Dělán, dělán je jedna sloka, která se opakuje, a refrén. Ani na textu není překvapivě nic obzvlášť zajímavého. Na rozdíl od jiných písní Svěráka s Uhlířem zde není typická hravost s textem ani personifikace nebo typická „svěrákovská“ ironie. Jedná se o zcela normální písničku, která radí, jak se zbavit smutku. Písnička není ani rychlá ani pomalá, nejsou typické změny tempa. Ani rozsah písně není příliš dramatický. Melodie i text

jsou snadno zapamatovatelné a písnička se zpívá poměrně lehce, což je nespíš důvodem, proč je tak oblíbená u zpěváků ze sboru Slunečnice.

Když máš srdce zjhlé, když máš potíže,
tak dej cihlu k cihle, těsto do díže,
upeč třeba chleba, postav třeba zed',
žal se krásně vstřebá,
začni s tím hned teď,
začni s tím hned teď.

**Dělání, dělání, všechny smutky zahání,
dělání, dělání je lék.
Dělání, dělání, to nám úsměv zachrání,
dělání, dělání je lék.**

Tabulka 9 Dělání – text písně

Jedná se o jednu ze šesti písní k pohádce Princové jsou na draka, která se považuje za tradiční pohádkovou píseň. Ta ovšem pochází z dílny Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře. Jak se v jednom ze svých rozhovorů Jaroslav Uhlíř přiznal, ani jeden z autorů nebyl s písní spokojený, nelíbil se jim ani text ani hudby a velmi se divili, že písnička posluchače zaujala a stal se z ní hit. A hitem je i pro členy sboru Slunečnice, kteří si tuto píseň zamilovali a stále ji rádi zpívají.

5. Koblížek

Pohádková písnička Koblížek od Anežky Cvejnové je typově podobná jako operka Karkulka od Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře. Jedná se o delší písničku, ve které je přezpíváný text pohádky o Koblížkovi, který se po upečení kutálí po cestě a hrozí mu, že ho sní některé ze zvířat, které po cestě potkává. Písnička má několik motivů (témat), které se postupně opakují a střídají. Jedná se o typ kumulativní pohádky – písničky, kdy v refrénu postupně přibývají části písně. Koblížek potkává jednotlivá zvířátka a v refrénu, kde promlouvá Koblížek zpívá o tom, komu všemu utekl. S podobným „nabalováním“ textu jsme se mohli setkat také v písních Když jsem já sloužil nebo Co jsem měl dnes k obědu. Díky

tomuto opakování je písnička jednoduše zapamatovatelná, láká svou hravou melodií a pohádkovým příběhem. Je typická intonační obtížností, vyšším rozsahem a intervalovými skoky, ale i tak je oblíbenou součástí repertoáru sboru nejen u dívek, ale i chlapců. Ukázku notového zápisu vidíme na obrázku 5. Jedním z témat je promluva babičky s dědečkem, dalším tématem je upozornění vypravěče, že se blíží nebezpečí. Následujícím tématem je rozhovor Koblížka se zvířátkem (kočka, pes, koza, zajíc, medvěd atd.), dále zpěv Koblížka, kde sděluje, komu všemu utekl, a nakonec poslední motiv, kdy vypravěč sděluje, že chytrá liška Koblížka snědla.

Dm F B Am Dm
Má - me prá - zdnou spiž, to bu - de po - tíž, ne - bu - de ham!
Dě - deč - ku u - kaž, co to ří - káš? Ně - co tu mám.

7 D G D A D
U - sma - žím ko - bliž - ka ti na má - sle, bu - de to chvi - lin - ka, hned do - čekáš, se.
U - sma - ží ko - bliž - ka mu na má - sle, bu - de to chvi - lin - ka, hned do - čeká se.

15 Dm F B Am Dm
A tak sma - ži - la, až do - sma - ži - la, vo - ňa - vé - ho.
Po - sta - vi - la ho ve - dle na o - kno, a - by vy - chlad.

21 D G D A D
Ko - bli - žku, ko - bli - žku, ku - tá - lej se, ce - sta je da - le - ká, ne - lou - dej se.
Ko - bli - žku, jen ne - buď hla - va lí - ná, po - dí - vej, zví - ře tu ml - sně či - há:

29 D A D A D A D A Em H Em H A D
Ko - bli - žku, ko - bli - žku, já tě sním! Ne - sníš mě zví - řá - tko, jak tě tak vi - dím!
Ko - bli - žku, ko - bli - žku, co to po - ví - dáš? Po - slou - chej, zví - řá - tko, já ti za - zpi - vám:

37 D A Hm G D A Hm G D A Hm G
Já ko - bli - žek ko - bli - žek, na má - sle sma - že - ný, na o - kně chla - ze - ný,

43 D A Hm A D A Hm A G A D
ba - bi - čce jsem u - te - kl, dě - do - vi jsem u - te - kl, to - bě ta - ké u - te - ču!
zví - řá - tku jsem u - te - kl,

Obrázek 5 Koblížek

Diskuze a vyhodnocení výsledků

Před začátkem testování repertoáru sboru jsme si stanovili předpoklady, které jsme se pokusili potvrdit nebo vyvrátit. Některá z nich se potvrdila, některé vyvrátila.

- **Žáci z pokročilého sboru preferují vícehlasý zpěv, zatímco žáci z přípravného sboru dávají přednost zpěvu jednohlasému.** Zjistili jsme, že nejen žáci z pokročilého sboru, ale i žáci ze sboru přípravného preferují vícehlasý zpěv. Náš předpoklad tedy nebyl správný. Po dokončení testování jsme pozorovali žáky a s některými jsme si více popovídali a zjistili jsme, že i v případě přípravného sboru již mají žáci určité hudební sebevědomí a motivovaní prací svých kamarádů z pokročilého sboru se jim snaží pěvecky vyrovnat. I díky tomu mají proto raději vícehlasý zpěv.
- **Žáci z přípravného sboru mají raději písně rychlé, zatímco žáci z pokročilého sboru preferují písně pomalé.** Tento předpoklad byl také vyvrácen. Většina žáků má raději písně rychlé, a to v obou typech sboru. Nedá se tedy hovořit o zkušenostech zpěváků nebo jejich věku, ale spíše o povaze každého jedince, protože pomalé písně preferuje pouze malé procento dotazovaných zpěváků.
- **Umělé a pohádkové písně jsou u žáků oblíbenější než písně lidové.** Ačkoli byly výsledky poměrně vyrovnané, tento předpoklad se potvrdil. Zjistili jsme, že umělé a pohádkové písně mají většinu oblibu u žáků, přestože podle jejich dodatečných informací v průběhu rozhovorů byl výběr velmi těžký, protože i lidové písně mají ve velké oblibě. Jeden bystrý chlapec vyloženě k tomuto tématu dodal: „Lidové písně mám rád, ale jsou příliš známé, a proto se moc nehodí na soutěže. Hodnotí se totiž poměrně přísně.“
- **Nejoblíbenější lidovou písní je Hava nagila a nejméně oblíbená je píseň Dobrá noc.** Předpoklad, že nejméně oblíbenou lidovou písní je Dobrá noc, byl potvrzen. Nelze tvrdit, zda je to typem písně nebo skutečností, že to je jedna z nejstarších písní, které se v průběhu posledních dvou sbor naučil. Naopak píseň Hava nagila nebyla zvolena jako nejoblíbenější, i když obsadila v hodnocení žáků krásné druhé místo spolu s vojenskou písní Nesmí sobě žádný voják. Nejoblíbenější písní byla zvolena píseň Ó, řebíčku zahradnický. Všechny tři uvedené písně dosáhly ovšem velmi vysokého bodového ohodnocení.

Mimo tyto stanovené předpoklady jsme zjistili, že jsou oblíbenější veselé písně než písně smutné. Nejoblíbenějšími autory písní jsou Zdeněk Svěrák a Zdeněk Lukáš. Jako nejoblíbenější pohádkovou písní byla zvolena píseň Dělení (víme, že se jedná o píseň Zdeňka Svěráka). U několika autorů byly výsledky oblíbenosti písní velmi vyrovnané a dá se tedy pouze spekulovat o tom, jak by dopadlo testování, kdyby se dotazníků účastnili všichni členové sboru.

Při dotazování a pozorování členů sboru na zkoušce jsme si všimli, že se jedná o partu sehraných kamarádů a na svůj nízký věk a krátkou dobu existence sboru také o velmi talentované a šikovné zpěváky. Zpěv je pro ně radostí a příjemnou aktivitou a jak ne jeden žák tvrdil, příjemné prostředí a zkušené vedení sboru velmi pozitivně ovlivňuje atmosféru ve sboru. Nácvik nových písní probíhá s nadšením a láskou, a ačkoli je nácvik někdy náročný, žáci si ho i přesto užívají.

Díky dotazníkům zkoumajícím oblíbenost hudebních autorů a písní, které sbor nacvičil, jsme si vytvořili lepší představu o žácích a jejich preferenci písní. Jedná se o žáky mladšího a staršího školního věku, kteří mají díky hudební výchově a práci ve sboru utříbený hudební vkus a mají jasnou představu o tom, co se jim líbí a jaké písně rádi zpívají. Je velmi příjemné vědět, že se jedná o žáky s pěveckými zkušenostmi, kteří již dokáží odhadnout své pěvecké schopnosti a objektivně umí posoudit, zda je písnička složitá nebo jednoduchá. Také sami žáci se zajímali o výsledky našeho dotazování a k našemu mírnému překvapení se příliš nedivili tomu, jak odpovídali jejich kamarádi.

Na základě pozorování a testování jsme došli k závěru, že je vhodné průběžně zjišťovat názor členů sboru na nacvičované písně. Zejména díky anonymitě dotazníků, kdy se nikdo nemusí bát, že by vedení sboru nějak rozhněval svými odpověďmi. Nejdůležitějším faktem celého testování je, že všichni dotazovaní chodí do sboru rádi a podle výsledků testování jsou téměř všichni naladěni obdobným způsobem a riziko toho, že by byl někdo úplně odlišného hudebního vnímání a neměl šanci se prosadit, je nízké.

Doufáme, že žáky bude práce ve sboru i nadále bavit a že se od nich dočkáme dalších úspěchů. Věříme, že se tito mladší i starší zpěváci neztratí a že o sboru Slunečnice ještě uslyšíme. Je totiž zcela jasné, že díky oblibě písní, které mají zpívat, je motivace zpěváků i konečná estetická úroveň a kvalita písně vysoká.

Závěr

Účast ve sborovém zpěvu je většinou prvním důležitým krokem do světa hudby. Ve sboru se zpěváci zdaleka neučí jen zpívat. Učí se hudebním dovednostem, toleranci, trpělivosti, důslednosti a spolupráci. Tříbí si hudební vkus a rozvíjí lásku k hudbě. Sbor bývá často odrazovým můstkem většiny zpěváků i členů kapel. Nejedním účastníkem pěveckého sboru pokračoval dále studiem na konzervatoři a získáním hudebního vzdělání. Také my můžeme pouze doufat, že pro členy sboru Slunečnice bude hudba celoživotním koníčkem a radostí.

Práce se zabývala činnostmi a historií pěveckého sboru a výběrem písní, jež vedou k rozvoji hudebních dovedností na základní škole. Byly popsány teoretické znalosti týkající se členů pěveckého sboru, osobností sbormistra a korepetitora. Pozornost byla věnována hudebním dovednostem a schopnostem, které zahrnovaly poslechové, instrumentální, hudebně-pohybové i intonační činnosti a rytmické cvičení. Podrobněji byly rozepsány pěvecké činnosti zahrnující nácvik jednohlasé i vícehlasé skladby a problematice dirigování. Závěrečným tématem teoretické části byla hlasová výchova a hlasová hygiena, kde byly blíže představeny techniky práce s hlasem, tvořením tónu, výcviku dýchání i držení těla.

Praktická část byla zaměřena na představení sboru Slunečnice a jeho charakteristice, tedy činnosti i účastnících. Nejrozsáhlejší kapitolou byla problematika repertoáru, v níž jsme prostřednictvím dotazníku zjišťovali oblíbenost jednotlivých písní, které se žáci ve sboru naučili.

Cílem práce byl obecný přehled o sborové činnosti, rozvoji hudebních dovedností na 1. stupni ZŠ, rozvoji pěvecké techniky založené na správném dýchání a nácvik i náročnějších vícehlasých skladeb. Všem uvedeným tématům byla věnována pozornost a cíl práce byl splněn. Prostřednictvím dotazníku, pozorování a rozhovorů se členy sboru jsme zjistili, že školní pěvecký sbor je nedílnou součástí školy i života těchto mladších i starších zpěváků. Výzkumná činnost byla pro nás zajímavá a přínosná. Práce s žáky byla příjemná, všichni členové sboru ochotně spolupracovali při dotazování i poskytování doplňujících informací potřebných k výzkumné činnosti této práce.

Seznam použité literatury

1. BALÁZS, A.; GAÁL, E.; GÁLOVÁ, D. *Hudební abeceda: zvuk, rytmus, melodie: pro čtenáře od 6 let*. 1. vyd., Praha: Albatros, 1989. 31 s.
2. BERNSTEIN, L. *Hudbou k radosti*. 1. vyd., Praha: Supraphon, 1969. 121 s.
3. ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-807-3672-737, s. 228
4. DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy: Know how učitele hudební výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. ISBN 80-7067-098-3
5. KODEJŠKA, M.; POPOVIČ, M. *Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole*. 1. vyd., Praha: Portál, 1996. 117 s. ISBN 80-7178-099-5
6. LÝSEK, F. *Metodika hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. ISBN neuvedeno
7. MAŘÍK, A. F.; JONÁŠOVÁ, L. *Abeceda hlasových cvičení*. 1. vyd., Praha: Panton, 1971. 146 s.
8. PIVOVARSKÝ, L. *Základy sbormistrovské techniky*. 1. vyd., Ostrava: Pedagogická fakulta, 1986. 71 s.
9. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd., Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
10. SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy na 2. stupni základní školy*. 2. vyd. Praha, SPN, 1984.
11. SEDLÁK, F.; VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2013, ISBN 978-80-246-2060-2, s. 406
12. SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2004. 70 s. ISBN 80-244-0972-0
13. TICHÁ, A. *Hlasová výchova v dětském sboru prostřednictvím her a motivací*. Praha, 2004. 71 s. ISBN 80-7068-186-1
14. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. 148 s. ISBN 80-7178-916-X
15. VRKOČOVÁ, L.; JURAČKOVÁ, A. *Slovníček základních hudebních pojmů*. 2. vyd., Česko: Vl. n., 1995. 221 s. ISBN 80-901611-1-1
16. VYDROVÁ, J. *Fyziologie a hygiena hlasu*. Praha: Práh, 2009. 159 s.
17. ZENKL, L. *ABC hudební nauky*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1976. 199 s.

Seznam internetových zdrojů

- ČESKÉ SBORY. *Milan Uherek*. [online]. [cit. 6.4.2018]. Dostupné z: <http://www.ceskesbory.cz/03-01-heslo.php?id=352>
- ČESKÉ SBORY. *Zdeněk Lukáš* [online]. [cit. 6.4.2018]. Dostupné z: <http://www.ceskesbory.cz/01-01-clanek.php?id=1074>
- ČESKÝ HUDEBNÍ SLOVNÍK. *Emil Hradecký*. [online]. [cit. 6.4.2018]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7581
- ČESKÝ HUDEBNÍ SLOVNÍK. *Milan Uherek*. [online]. [cit. 6.4.2018]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4925
- EMIL HRADECKÝ. *Emil Hradecký*. [online]. [cit. 6.4.2018]. Dostupné z: <http://www.emilhradecky.cz>
- MUSIC AND FRIENDS.NET *Cantate Budweis*. [online]. [cit. 5.4.2018]. Dostupné z: <http://www.musicandfriends.net/html/cantate-budweis.html>
- ZAHRADA PÍSNÍ. *Základní informace*. [online]. [cit. 5.4.2018]. Dostupné z: <http://www.zahradapisni.cz/zakladni-informace>
- ZÁKLADNÍ ŠKOLA LIBEREC, ŠVERMOVA. *Kroužky*. [online]. [cit. 1.4.2018]. Dostupné z: <http://www.zssvermova.cz/krouzky.html>

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Rytmičné slabiky	22
Obrázek 2 Zpěv s prodlevou	29
Obrázek 3 Ach, synku, synku.....	30
Obrázek 4 Jede sedlák	64
Obrázek 5 Koblížek.....	67

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Program soustředění	45
Tabulka 2 Přehled žáků	48
Tabulka 3 Písňe Milana Uherka	53
Tabulka 4 Lidové písňe	59
Tabulka 5 Nejoblíbenější autor	62
Tabulka 6 Nejlépe hodnocení písňe – přípravný sbor	63
Tabulka 7 Nejlépe hodnocené písňe – pokročilý sbor	63
Tabulka 8 Písňe s největším počtem hlasů	64
Tabulka 9 Dělání – text písňe	66

Seznam grafů

Graf 1 Jednohlasé nebo vícehlasé písně	48
Graf 2 Pomalé nebo rychlé písně	49
Graf 3 Veselé nebo smutné písně	50
Graf 4 Lidové nebo umělé písně	51
Graf 5 Milan Uherek	53
Graf 6 Emil Hradecký	54
Graf 7 Zdeněk Lukáš	55
Graf 8 Anežka Cvejnová	56
Graf 9 Zdeněk Svěrák	57
Graf 10 Lidové písně	59
Graf 11 Pohádkové písně	60
Graf 12 Nejoblíbenější skladatel	61

Seznam příloh

Příloha 1 - Dotazník pro žáky	77
Příloha 2 - Fotografie	79

Přílohy

Příloha 1 - Dotazník pro žáky

1. Jsem

- a) chlapec b) dívka

2. Navštěvuji sbor

- a) přípravný b) pokročilý

3. Do sboru chodím

- a) rád/ ráda b) nerad/ nerada

4. Mám radši písně

- a) jednohlasé b) vícehlasé

5. Mám radši písně

- a) pomalé b) rychlé

6. Mám radši písně

- a) smutné b) veselé

7. Nejradši mám písně

- a) lidové a koledy b) umělé a pohádkové (písně, které mají autora)

8. Od Emila Hradeckého mám nejradši píseň

- a) Den naruby b) Fordka a Lordka

9. Od Zdeňka Lukáše mám nejradši píseň

- a) Jede sedlák b) Kolotoč

10. Od Anežky Cvejnové mám nejradši píseň

- a) Koblížek b) Kohoutek a slepička

11. Od Zdeňka Svěráka mám nejradši píseň

- a) Karkulka b) Budulínek c) Chválím tě země má

12. Od Milana Uherka mám nejradši píseň

- a) Uvítací rock b) Pochod dobrého rána c) Potůček
d) Kdybys měla má panenka

13. Nejradši mám pohádkovou píseň

- a) Láska b) Dělení c) Kdyby se v komnatách

14. Nejradši zpívám lidovou píseň

- a) Ó řebíčku b) Široký hluboký c) Černé oči
d) Dobru noc e) To ta Helpa f) Nesmí sobě žádný voják
g) Hava nagila

15. Mám nejoblíbenějším autorem písni je

- a) Milan Uherek b) Emil Hradecký c) Zdeněk Lukáš
d) Anežka Cvejnová e) Zdeněk Svěrák f) nevím, nemám nejoblíbenějšího autora
g) jiný autor _____

Příloha 2 - Fotografie

